Байтұрсынов А.

Әліп-би жаңа құрал. 3-басылуы. Қызылорда, 1928. 116 бет

قازاعستان ٴبىلىم ورداسى

جەر ٴجۇزىنىڭ ەڭبەكشىلەرى بىرىگىڭدەر!

494.342
520
РК

С. Х.

بايتۇرسىن ۇلى احمەت.

ٴالىپ - ٴبي
جاڭا قۇرال

قازاعستان ٴبىلىم ورداسى
مەكتەپتە قولدانۋعا ۇيعارعان.

3 ىنشى رەت باسىلۋى.

ٴتۇرلى سۋرەتتەرى مەن باسىلعان.

С. Х.

a. Baitursьn ulь.
ˇalьв - ˇвьi jaŋa qural
3 - basьlьvь.

Байтурсунов А.
НОВЫЙ БУКВАРЬ.
с рисунками. Издание 3-

ГОС. БИБЛИОТЕКА
КССР им. А. С. Пушкина

КАЗИЗДАТ.

Кзыл-Орда ◆◆◆◆◆ 1928 г.

بالالارعا تارتۋ.

بالالار، بۇل - جول باسى دانالىققا،
كەلىڭدەر، ٴتۇسىپ، بايقاب قارالىق تا!
بۇ جول مەن بارا جاتقان وزىڭدەي كوپ؛
سولاردى كورە تۇرا قالالىق پا؟
دانالىق - وشپەس جارىق، كەتپەس بايلىق.
جۇرىڭدەر! ىزدەپ تاۋىپ الالىق تا!

شىعارۋشى.

РК

19499

РК

Казглавлит № 1712. Тираж-20000 экз.

г. Кзыл-Орда. Гостипография № 1 КазЦСНХ.—1928 г. Зак. № 1010.

ГОС. БИБЛИОТЕКА
КазССР им. А. С. Пушкина
ИНВ. № 095556

شعار ٴۋشىدان.

وزگەرىسكە دەيىن بەرەسەيدەگى قالىڭ وقىتۋشىلار قولدانعان «توتە وقىۋ» دەگەن دىبىس نەگىزدى ٴادىس ەكەندىگى ٴمالىم. بىردەن دىبىستاردى قوسىپ ٴسوز قىلىپ وقىعاندىقتان، بىردەن قارىپتاردى قوسىپ، ٴسوز قىلىپ جازعاندىقتان، ەجىك بەن قادىمشە وقىۋدىڭ قاسىندا بۇل ٴادىس انا عۇرلىم توتە ەدى. سوندىقتاندا «توتە وقىۋ» دەپ اتالىپ ەدى.

دىبىس ٴادىسى مەن قاتار، ونان ٴتاۋىر ٴسوز نەگىزدى، «تۇتاس وقىۋ» ٴادىسى شىعىسادا ونى جۇرت جاپپاي ۇستاي قويعان جوق ەدى.

وزگەرىستەن كەيىن ٴسوز نەگىزدى — «تۇتاس وقىۋ» دەگەن ٴادىس ارتىق دەپ الدىڭعى جۇرتتار سونى الۋ شاراسىنا كىرىسىپ جاتىر؛ ارتتاعى جۇرتتاردىڭ الدىڭعى شاماسى كەلمەي جاتىر: ۇيتكەنى—جاڭا ٴادىستى جۇمىسقا ول جاڭا ٴادىستى بىلەتىن ادام، جاڭا جابدىق، قۇرال — سايمان كەرەك.

ارتتاعى جۇرتتىڭ ٴبىرى قازاق. باسقالار جاڭالىعىپ جاتقانىن كورىپ، ٴبىزدە جاڭالانعىمىز كەلەدى، ٴبىراق، نە پايدا! كوڭىلىمىز تىلەگەن مەن قولىمىز جەتپەيدى. ىسكە جالعىز كوڭىل ەمەس، قولدا كەرەك. سوندىقتان جاڭالانامىز دەسەكدە، جاڭالىق بىزدەن ٴالى الىس جاتىر.

بۇل ٴالىپ — ٴبيي كىتابى جاڭا ادىسكە كوشۋ جولىندەگى كوڭىل تىلەگى مەن قول قىسقالىعىنىڭ ٴبىر — ٴبىرىنە جاناستىرىپ جاقىنداتۋ شاراسىن تابۋ تۇردە شىعارىلىپ تۇر. ۇيرەتۋ جاعىنان «دىبىس ٴادىسى» مەن «تۇتاس وقىۋ» ٴادىسىنىڭ ەكەۋىنە بىردەي جارارلىعى كوزدەلدى؛ مازمۇن جاعىنان قازاق جابدىعىنا جاناستىرىلىپ، جاڭا پىراعرامشا (گۋۋس پىراعرامىنشا) بولۋى كوزدەلدى.

قازاقتان سۋگىرەتشى بولماعاندىقتان، قازاق تۇرمىسىنا لايىق دايار سۋگىرەتتەر تابىلماعاندىقتان، بۇل ٴالىپ ٴبيي كىتابىندا سۋگىرەت جاعىنان كەمشىلىك كوپ، ونىسى وڭدالا جاتار.

مۇعالىمداردان وتىنەمىز: بۇرىنعى «وقىۋ قۇرالى» مەن بۇل «جاڭا

قۇرال » ٴكەۋىنىڭ قايسىسى ۇيرەتۋگە جەڭىل؟ ٴكىمنىڭ ٴسوز بەن ايتقاندا قايسىسى مەن وقىتقاندا بالالار وقۋ مەن جازۋدى تەز ۇيرەنەدى؟ وسى جاعىنان تاجىريبە تۇيىلسە ەكەن. 90% ـ ى قات بىلمەيتىن جۇرتقا وقۋ مەن جازۋدى وڭاي ۇيرەتەتىن ٴالىپ ـ ٴبي كىتابىنان ارتىعى جوق. اش ادام استىڭ ٴدامىن قارامايدى. قازاق وقۋ جاعىنان قانداي اشىعىپ وتىرعانىن توپىرلاپ مەكتەپ الدىن توزدىرىپ، وقيتىن ورىن تابا الماي جۇرگەن قازاق بالالارى كورسەتىپ وتىر. سول اشىعىپ وتىرعان قازاقتا بايىپ ـ ٴدامىن كەلتىرىپ سوڭىرا بەرەتىن اسىڭنان، بايى، ٴدامى كەم بولسادا ٴازىر بەرگەن استىڭ ارتىق. تاماقتى قارنى تويىڭقىراپ، ٴقاناعاتتاعان كەزدە تالعايدى.

شىعارۋشى .

21/X-26 قىزىل وردا.

ز ا ر

ز ز ز ز ر ر	ا ا ا ا ا ز ز ز

از	ر	از	ز

اا	ررر
از	ا

بۇل دىبىس ٴادىس جولىناعانا. تۇتاس ٴسوز جولى
مەن ۋيرەتىۋ كەلەسى بەتتەن باستالىۋ كەرەك.

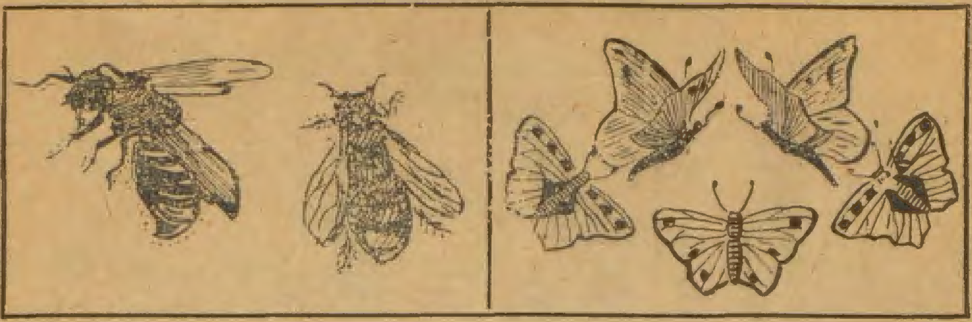

ارا از

ار. ارا. اراز.

از. ازا. ازار.

شىقىقانىن شىرپىدان جاساۋ (ورمەك - ۇكىبەك)

ار	ارا	ازار
از	ازا	ازار

بۇلار بولەك-بولەك سىزىق بويى مەن كەسىلىپ، قارتاشا ۇلەستىرىلەدى.

ٴار كىم وزىنە شىقىقانىڭ شىرپىدان (وتتىقتان) جاسايدى.

ار	ارا	اراز
از	ازا	ازار

بۇلاردىدا بولەك ـ بولەك سىزىق بويى مەن كەسىپ، ەكى بالا، نەمەسە وداقتاسىپ ەكى جاق ٴۇش ـ ۇشتەن ۇلەسىپ الادى.

العانان كەيىن العان سوزدەرىنىڭ ٴارىپتەرىن سازايدى.

ٴارىپ كوپ شىققان جاعى ۇپاي سالادى. ۇپاي تۇسكەن جاق العان سوزدەرىنىڭ ٴبارىن جازادى.

ٴارىپ ەش جاعىنا ارتىق شىقپاسا، ٴار قايسىسى العان سوزدەرىن جازادى.

ۇپاي سالعان جاق و جولى ٴبىر سوزدە جازبايدى.

قيسىنداۋ.   (ءورمەك ءتۇبەك؟

اراز	ارا	ار
ازار	ازا	از

وسى التى ٴسوزدى بولەك - بولەك كەسكەننەن كەيىن ەكەۋ - ەكەۋدەن قوسىپ قيىسىنىن كەلتىرىپ بالالار سويلەم جاساۋلارى كەرەك. جاساعان سوي-لەمدەرىن جازىپ وتىرادى. (ەكى - ەكىدەن ارتىن-الدىن الماستىرىپ قوسىپ، وسى سوزدەردەن وننان اسىۋ سويلەم مەن لەپەس جاساۋعا بولادى.

اقىل قات جاساۋ.

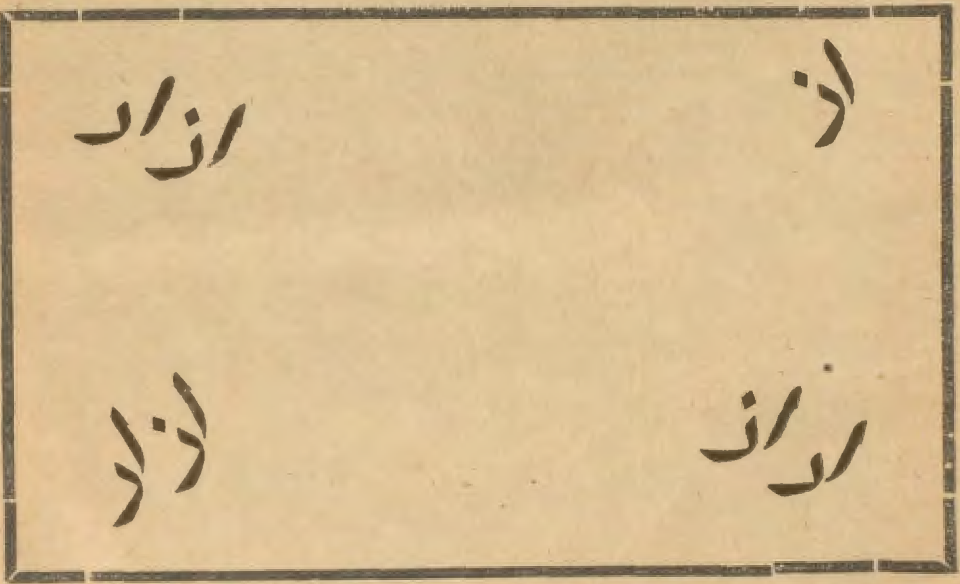

و

ور

ورا

وراز

ور. ورا. وراز.

وز. وزار. زور.

وز وراز !
وراز وزار.
از وزار.

وراز، ورا !
وراز ورار.
از ورار.

ەرمەك ـ ەكبەك

ور	ورا	وراز
وز	وزار	زور
از	ازار	اراز

بۆل توعىز سوزدەن :

1) الدىڭعى ىرەتشە سويلەمدەر جاساتىڭ،
2) جاڭىنتپاش جاساتىڭ.

سو يله مده ر، ما سه له ن:

«ور، وراز!»
«وراز، ور!»
«وز، وراز!»
«وراز، وز!»
«ورا، وراز!»
«وراز، ورا!»

وراز وزار.
وراز ورار.
از وزار.
از ورار.

بۇلار ەكى سوزدەن قوسىب جاساعاندعىسى. ەكى سوزدەن ەمەس، ٴۇش سوزدەن قوسىب جاساۋ ەادا بولادى.

ماسەلەن:

«وراز، از ورار!»
«از ورا، وراز!»
«وراز از ورار!»
«وراز ازوزار.»
«زور وراز ورا!»
«ورا، زور وراز!»
«زور وراز وز!»

«وز، زور وراز!»
«وراز، از ور!»
«از ور، وراز.»
«وراز از زور.»
«زور وراز، وزا»
«ور، زور وراز!»
«زور ورازوزار.»

وسى سويلەمدەردەن جاڭىلتاش جاساتۋعادا بولادى. ماسەلەن مىناۋ تومەندەگى سويلەمدەردى ٴۇش قايتارا شابشاڭ - شابشاڭ ايتسا، جاڭىلتپاش بولىب شىعادى.

1) زور وراز، ور وراز!
2) وراوراز، زور وراز!
3) وراز ورار، از ورار.
4) وراز وزار، از وزار.

نان

وووووووووو

ون و

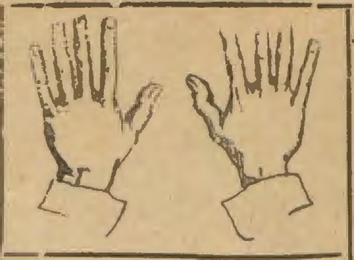

ون

نار

ااااا ااااا

ون ا

نازار

ون. ونان. وننان.

نار. نازار. ارزان.

ون نان. ون نان از.

ون نار. ون نار از.

وراز زور.

ونان نازار زور.

نار ارزان. ونان نان ارزان.

نان ارزان. نار ارزان.

نار	نان	ون
ونان	ارزان	نازار
وراز	زور	از

بۋلاردان: 1) سويلەم مەن لەپەس جاساتىۋ.
2) جاكىلتپاش جاساتىۋ.

سويلەم مەن لەپەس جاساۋ ىرەتى الدىڭعىلارشا، جاكىلتپاشتى مىناۋ تومەندەگى سويلەمدەردى ءۇش قايتارا شابشاڭ ايتقىزىپ جاساۋعا بولادى.

1) نازار ناراز.
2) نان ارزان، نار ارزان.
3) نازار ناراز؛ نار ارزان.
4) نازار ناراز؛ نان ارزان.
5) ون نان ونان ارزان.
6) نازار نانار.
7) نانار نازار.
8) نازار نازار، نار ارزان.

سونا

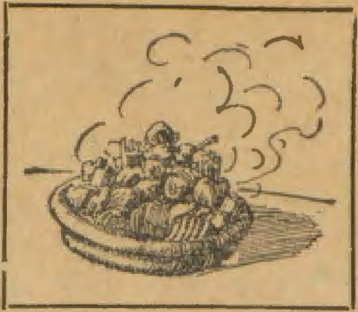

اس

سازان

اس. اسا. اسار. اسان. وسان،
سان، سانا، سانار، سونار.
اسان، سانا! وسان، ورا!
اسان سانار. وسان ورار.
اساننان وسان زور.
نان-اس.
ون-سان.
ون-ازسان.

ەرمبەك - ەكەك (ون زات-ون ات).

ار	ەسان			ار	
نان	سونا	سونا		نان	
نار	اس	اس		نار	
سان	سازان	سازان		سان	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
سابان	سونار	سابان			

مۇنى «ەرمەك - ەكبەكەكە» تۇرلىشە ينالدىر دۇعا بولادى. ٴبارىن بايانداۋ قاجەت ەمەس. مۇندا ٴبىر-ەكى ٴتۇرىنىڭ جوسپارىن كورسەتىپ وتىرمىز.

1) زات سۇگىرەتتەرى تۇتاس تۇرادى، ات جازىۋ-
لارى سىزىق بويى مەن بولەك - بولەك كەسىلەدى.
ولار قارتاشا ۇلەستىرىلەدى. زاتتار اتتارى مەن
جابىلادى. زاتى جوق تەك اتىن ۇستاپ قالعان
ەكەۋى ٴسوزدى ۇلەسىپ الادى دا، جازىپ شىعادى.
2) زات سۇگىرەتى بارلارىن دا بولەك-بولەك
كەسىپ الىپ، ولاردى دا، زاتتارىن دا ۇلەستىرىپ،
زاتى جوقتار مەن، اتى بار-زاتى جوق قاعاز شىققان
ادامدارعا جازدىرىۋ. ارتىنان جابقانى اياقشى بولىپ،
قاعاز ۇلەستىرەدى. باس-اياق كىتابتا باسىلعان
رەتىنە قاراي: ماسەلەن، 1 ىنشى ارا، 2 ىنشى نان،
3 ىنشى نار.....

ات

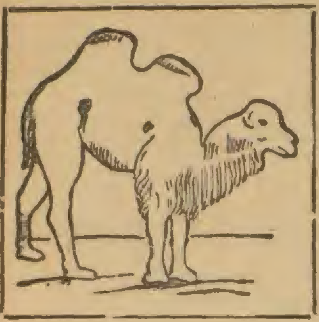

أتا

اتان

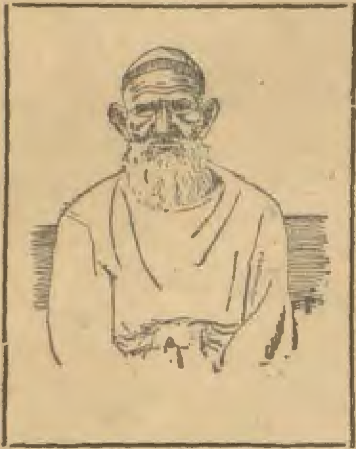

تاتار

سارت

ات. إتا. اتان. تار. تارا.
تارات. وت. وتار. تاس.

تاستا. تاستار. تاتار. سات. ساتار.

تازا. تازار. تازارت.

اسات، ات و تتات!

وسان و تتاتار.

وسان، ات و تتات! ات و تتا.

اتا، ات تارات!

- اسات، تاراتار.

اسات، ات تارات!

- ساتان تارار.

ساتان، ات تارا!

- ات تازا.

ەرمەك - ەگبەك .

ات	اتا	اتان	تارا
تارات	وتتار	وتتات	تاتار
تازا	تازارت	سارت	سات
ساتان	ساتار	اسات	سازان
سان	نارر	وتتاتار	ارزان

بۇلاردان :

1) سويلەم جاساتىۋ. سويلەم جاساتىۋ سۋرەتى الدىنعىلارشا.

2) جاڭىلتپاش جاساتىۋ.

تومەندەگىدەي سويلەمدەر جاساتىپ، ءۇش قايتارا شاپشاڭ ايتقىزسا، جاڭىلتپاش بولىپ شىعادى.

1) اسات اس اسات.
2) اساتتار اس اساتار.
3 اسات، از اسات!
4) سارت، سازان تازارت!
5) سارت، سازان سات!
6) تاتار ات وتتاتار.
7) اسات اتتىم اس اساتار،
اس اساتسا از اساتار.

اق

قوس

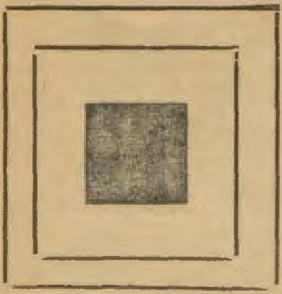

قارا

قازان

قاس

قاز. قازا. قازان. قازاق.
قون. قوناق. قوس. قوسار.
قوساق. قار. قارا. قاراس.
قارت. قاس. قاسقا. قاراقاس.

قارت، اسقا قارا! قارا قاس قوناقتا
قازان اس!
- قازان قارا قوستا. قارا قاس
قوناقتا قازان استان.
قوناقتا قوسار ات. اتتار وتتا.
قوناق قوستا توق. اتتار وتتا توق.

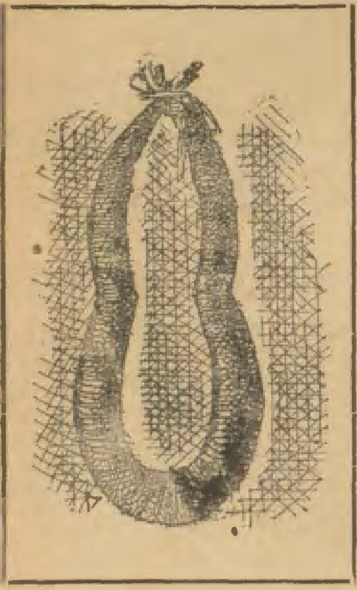

ى

تارى قاسىق قازى

قازی. قازیق. ساری. ساریق.
تاری. تازی. توری. یق.
یقتدن. یس. نستنق. سدن.
قدس قسقا. قاراز. قالق توق.
تاری - ازیق؛ قازی - ازیق؛
نان - ازیققا قازیق.
قوناق از و تیرار، انیق سدنار.
قاز اریق. قازی اریق.
تازا اریق. تازی اریق.
قازی اریق. قاز اریق.
تازی اریق، تازا اریق.

سىن اتىنا زات اتى.

سارى ــــ	تورى ــــ
ىستىق ــــ	سىنىق ــــ
ساسىق ــــ	قىسقا ــــ
قاتار ــــ	قىزىق ــــ

بۇلاردىڭ ٴار قايسىسىنا ٴبىر-بىردەن جازا بىلەتىن وقىپ كەتكەن سوزدەرىنەن زات اتىن تاپتىرىپ جازدىرىۋ.

جاتقاتابا الماسا، ارتىنداعى وتكەن ساباقتاردان قاراپ، وسى سىن اتتارىنا ۇيلەسەتۇن ٴسوز الىپ جازىۋ.

نان	قازىق	ازىق

وسى ٴۇش ٴسوزدىڭ بىرەۋىنىڭ اياعىن وزگەرتىپ ماقال جاساۋعا بولادى. قايسىسىنىڭ اياعىن قالاي وزگەرتىپ ماقال جاساۋعا بولادى؟

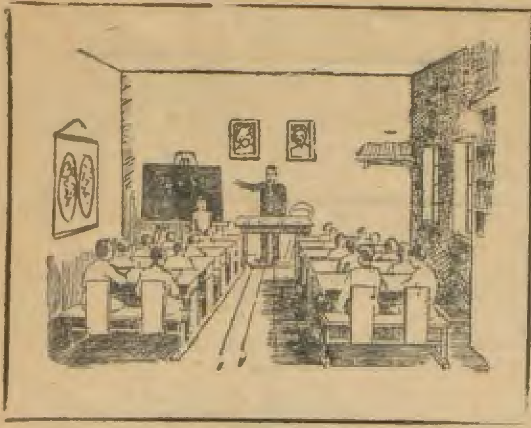

توب ساباق

قاباق باس تاباق

ساب. سابا. ساباق. سابن.

تاب. تابا. تابان. تاباق

ساباق توب قابارى <u>تاقىر بىتى.</u>

باسان، باستا!

قىرباسى توب.

توب تاب تارتىسى <u>تاقىر بىتى.</u>

توب باسى بازىقان.

توبتا وسان، قوسان، اسان،
نىسان، وراز، نازار بار.
توبىقتى توقان بار، تاراقتى
توقبان بار، تابىن بوقان بار.
قاتىنان قاراقاس بار.
ونان باسقا وتىز-قىرىقتاب
قازاق بار.
ورىستان، سارتتان بار.

كمم

تابقان جابادى،

	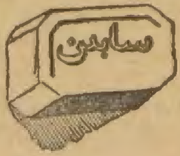	
سابا	سابىن	ساب
تاباق	تابا	تاب
قاقبان	قاقباق	قاب

بۇل توعىز زات ـ توعىز ات.
توعىز زاتتىڭ اتىن توعىز قاعازعا جازدىب،
كورسەتكەن تۇردە سىزىق بويىمەن كەسىپ توعىز

تابادى ؟

تاباعان جازادى.

سابا	سابىن	ساب
تاباق	تابا	تاب
قاقبان	قاقباق	قاب

بالاعا قارتاشا قاراماستان ۇلەستىرەدى. پالەن ٴسوز شىققانىمىز جاساۋىل بولامىز دەب ۇۋادەلەسەدى. ماسەلەن «ساب» دەگەن ٴسوز شىققانىمىز جاساۋىل

بولايىق دەسە، سول ٴسوز شىققانى جاساۋىل بولىپ،
ويىن باسقارادى.

توعىز ات جازىلعان قاعازداردى ارالاستىرىپ، بىرەۋىن الىپ، قولىندا جۇمىپ تۇرىپ، «كىم تابادى؟ تابقان جابادى، تاببعان جازادى!» دەيدى.

پالەن ٴسوز دەپ ايتقان بالا تابسا كىتابتاعى زاتتى تابىلعان اتى مەن جابادى.

ول مىندەتتەن قۇتىلادى.

ٴبىر تابقاننان كەيىن تاعى تابقىسى كەلسە ايتۋعا ىقتيارلى، ٴبىراق مىندەتتى ەمەس.

تاببasa، تابا الماعان ٴسوزىن جازادى.

بۇعان توعىز بالاعا ەمەس، قانشا بالا بولسا دا كىرىسىپ ويناي بەرەدى.

تەك ساباقتاس بولۋ شارت.

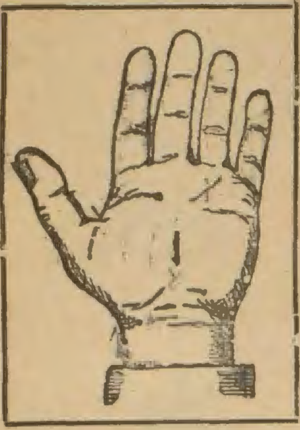

الا   ال   الاقان

اقالا

بال. بالا. بالالار.

قالا. قالاق. قالتا.

الا. الاقاز. الاتازى.

ال، بالالار، اقىلا سالالىق!

اسان قالاق السىن. قار جازسىن.

نازار قار تاسسىن. وراز قار

قالاسىن. قوسان قوناق بولسىن.

بولاتقان اقساقال بولسىن.

ول قوناق قاسىنا وتىرسىن.

برستى قازان اسسىن.

تاسقارا تاباق تارتسىن.

اقىلا استى بولسىن!

كىم تابادى؟

الا بوتا

الا ات

توری الا قاز

الاقان

بالا

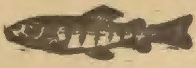

بالىق

بالتا

قالتا

قالىب

مۇنىڭدا ىستەۋ ىرەتى الدىڭعشا.

تابقان جابادى، تاپباعان جازادى :

الابوتا	الات	تورى الاقاز
الاقان	بالا	بالىق
بالتا	قالتا	قالىب

PK
19499
ГОС. БИБЛИОТЕКА
КазССР им. А. С. Пушкина
ИНВ. № 095556

كىم جاڭىلتپاش جاسايدى؟

قا.تا	9	از
قارالادى	تورى الا قاز	قارا الا ات

وسى تۇرعان التى بولەك سوزدەردەن ەكى اۋىز جاڭىلتپاش جاساتىۋ.

جاڭىلتپاش جاساۋ ٴۇشىن بولەك-بولەك كەسىۋ كەرەك.

داق

وداق دالا

اتباقىل،

مانا التى بالا و داقتاسىب اتباقىل اتتى،
اسان، وسان، قوسان دالا بالالارى
وداق بولدى،
وراز، نازار، نىسان قالا بالالارى
وداق بولدى،
ساقا سالىسىب، اساندار اتتى،
قوسان ساقانى اتىب التى اسىق الدى،
نازارلار اسىقسىز قالدى، اساندار دان
التى اسىق قارىز الدى،
قاقباقىل قاققاندا ونان دا نازارلار
قالدى.

قاتا وقىعان جاق قايتا وقىيدى.

التى بالا وداقتاسىب اتباقىل اتتى.
دالا بالالارى وداق بولدى.
قالا بالالارى وداق بولدى.
اساندار اتتى. التى اسىق الدى.
نازارلار اسىقسىز قالدى.
اساندار دان اسىق قارىز الدى.
قاقباقىلدا ندا نازارلار قالدى.

وسى 8 سويلەم ءسوزدى 8 بالادان وداقتاسىب باسكە وقىيدى.

باستەرى قاتا شىعارماۋ؛ شىعارعان جاق قايتا وقىۋ، بالا باسىنا بىر سويلەمنەن وقىيدى.

ءبىرى قاتالاسسا، قاتەسى وداعىنىڭ بارىنە جۇعادى. قاتالاسقان جاقتان بىرەۋى ءبۇتىن ماقالانى قاتاسىز وقىب شىقسا، وداقتارىنىڭ قاتاسىنىڭ ءبارىن جۇۋادى.

ءاركىم وقىعان سويلەمنەن قاتا شىعارسا سويلەمىن قايتادان وقىيدى، تاعى قاتا وقىسا، تاعى قايتا وقىيدى، ەكى رەت وقىعاندا قاتاسىن تۇزەب وقىي الماسا، قاتا وجاقتىڭ موينىندا قالعانعا سانالادى.

ونى جۇۋىۋ ءۇشىن وداقتارىنان بىرەۋ ءبۇتىن ماقالانى قاتاسىز وقىب شىعۋ كەرەك.

ول قاتاسىز وقىي الماسا، وزگەلەرى وقىۋ كەرەك.

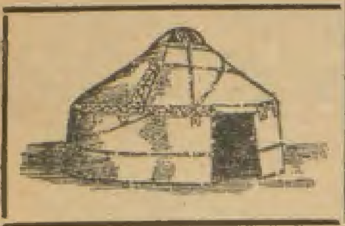

تاۋ اۋ وتاۋ

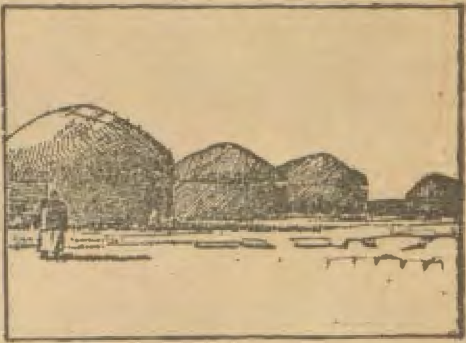

اۋىل قىستاۋ

اۋ - اۋلاۋ. وت - وتاۋ. قىس -
قىستاۋ. باس - باستاۋ. ساۋ -
ساۋىق، ساۋلىق. بالىق اۋلاۋ.
اۋ قاراۋ. قىستاۋ قورىۋ.

بالىق اۋلاۋ.

اۋىل قىستاۋدان الىس وتىردى.

وتاۋ بالىق اۋلاب قىستاۋدا قالدى.

اۋلىدان اقان بالىققا باردى.

اۋ قارادى.

بالىقتان 5 - 6 الدى.

بالىقتاردىن قابىقا سالدى.

قابىتى ارقالاپ الدى.

ارقاسى دىلاس بولىپ قالدى.

مۇنىدا وداقتاسىپ باسكە وقىۋ.

تارتىپتەرى الدىڭعىشا.

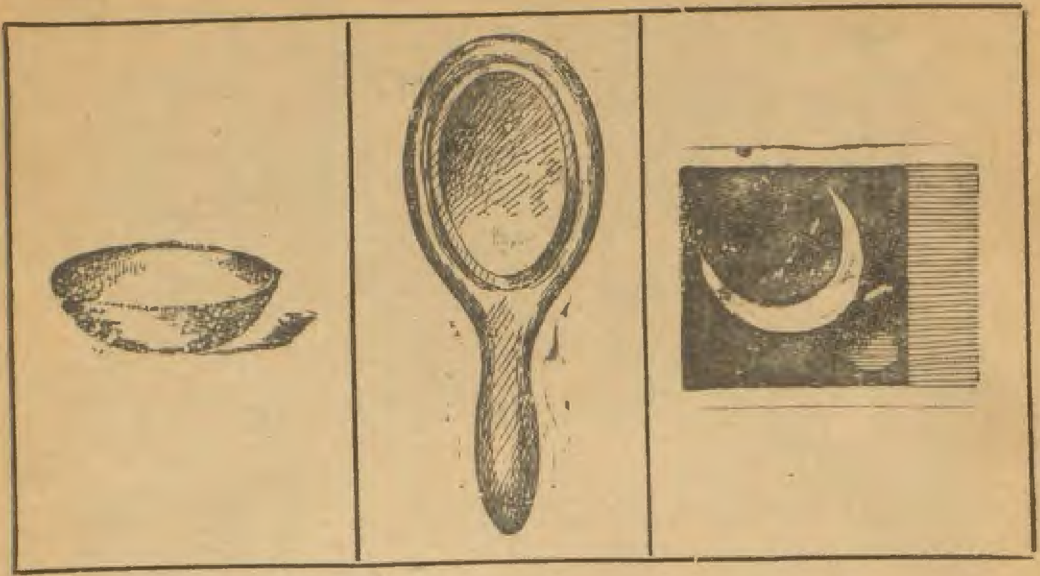

اي اينا اياق

تاي تايلاق قوي

تولىق اي. تازا اينا.

اساۋتاي. نار تايلاق
تال تاياق. سىرلى اياق.

باز ار.

اۋىل قاسىندا قالا بار
قالا دا بازار بار.
بازاردا تالاي زات ساتىلادى.
تالاي زات الىنادى.
قازاقتار قوي — قوزى، تاي-
تايلاق ساتادى.
بازاردان ولار اياق-تاباق، اينا
تاراق سياقتى زاتتار الادى،
بايلار بازاردان الىپ، اۋىلدارعا
ساتىپ پايدا قىلادى.

قايسىدسىن قايدا قويىنۇ.

قازاقتار قوي-قوزى، تاي-تايلاق ساتادى.	اۇيل قاسىندا قالا بار.
بازاردا تالاي زات ساتىلادى؛ تالاي زات الىنادى.	قالادا بازار بار.

بۇ ٴتورت بولەك سويلەمدەردى ٴتورت ٴبولىپ كەسكەننەن كەيىن سويلەۋ جۇيەسى مەن بالالارعا قويدىرىڭ.

قويا بىلگەنى قۇتىلادى، قويا المادانى قويىپ بەرگەننەن كەيىن جازادى.

وُل

(بالا)

وُ

وُلاق

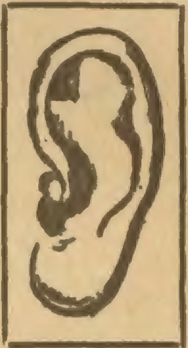

قوُلاق

وُر. بوُر. توُر. قوُر-قوُر.

قوُراۋ. سوُراۋ. وُۋ. وُۋق.

سۇۋ. سۇۋىق. سۇۋات.
ۇلدۋ. سۇلدۋ. ۇلى. ۇۋلى.
سۇلى سۇۋلى.

اتتادا اقىل بار.

اساندا اتتى باسقا ۇراتىن قىلىق باردى.

تانىس ورىسقا قوناقتا باراتىن بولدىق.

اۋىل اتتارىن ۇستاي باستادى اسان تايى ۇستاتپادى.

قۇر-قۇرلاپ قۇۋا-قۇۋا اسان بولدىردى.

تايىنا ىزا بولىپ، ۇرىسىپ، ىلاستاپ وتىردى.

تايى ونسىنا قۇلاق اسپادى.

قايسىسىن قايدا قويىڭ؟

تايى ونىسنا قۇلاق اسبادى.	قۇر ـ قۇرلاب قۇۋا ـ قۇۋا اسان بولدىردى.
اۋىل ات ۋستاي باستادى.	تايىنا ىزا بولىب ۋرىسب، ىلا ستاب وتىردى.
اسان تايى ۋستاتبادى.	

مۇنىڭدا ىستەتىۋ ىرەتى الدىڭعىشا.

اش

شال

شاباق

اش شال: اق شاش:

شالاب — اس:

شاقشا — ىدىس:

شاباق — بالىق:

اش شال.

مىناۋ سوراى شال،
بويىنا نازار سال،
ساقال ـ شاشى اق.
قايراتى قايتقان شاق.
بالادان ادا،
قارادان تازا،
اۋقاتى ـ شاباق،
سۇۋسىنى ـ شالاب،
اياقتا شارىق،
قاتقان اش، ارىق،
شاباقتان، شالابتان
بولسىن با قارىق؟

ئولاينىنا قاراپ، قوس سويلەمنەن قويىڭ.

أۋقاتى-شاباق.	قاتقان اش، ارىق.
مىناۋ سورلى شال.	ساقال-شاشى اق.
قارادان تازا.	سۋسنى-شالاب.
اياقتا شارىق.	بويىنا نازار سال!
قايراتى قايتقان شاق.	ھالادان ادا.

بۇلاردى ۇيقاسىنا قاراپ قوس-قوستان قويىڭىز.

اعاش

توعاي   تورعاي

قارعا. تاعان. تارعاق.

قارلعاش. ساندعاش (بۇلبل).

توعايعا سايران.

قستاۋ قاسى توعاي.
توعاي تولعان اعاش.
اعاشتا سايراعان ساندىعاش.
بۇتالاردا تورعاي.
سوۋ بويىندا شۇۋلاعان شاعالا،
قىزعىش، بالشىقشى.
ولاردى اكدىب قالىقتاعان قارشىعا،
قۇستار داۋسى قوسىلعانىنان،
توعاي باسى ۋۇ-شۇۋ.
توعايدى ارالاب، ايقايلاب،
اسىر سالىب، سايران قىب،
اي تۇۋا اۋىلعا قايتتىق.

قايسىسىن قايدا قوياسىن؟

اعاشتا سايراعان ساندىعاش.	توعاي تولعان اعاش.
ولاردى اگدىب قالىقتاعان قارشىعا.	قىستاۋ قاسى توعاي.
بۇتالاردا تورعاي.	سۇۋ بويىندا شۇۋ-لاعان شاعالا، قىزعىش بالشىقشى.

ىستەتۋ ىرەتى الدىڭعىلارشا.

مىق

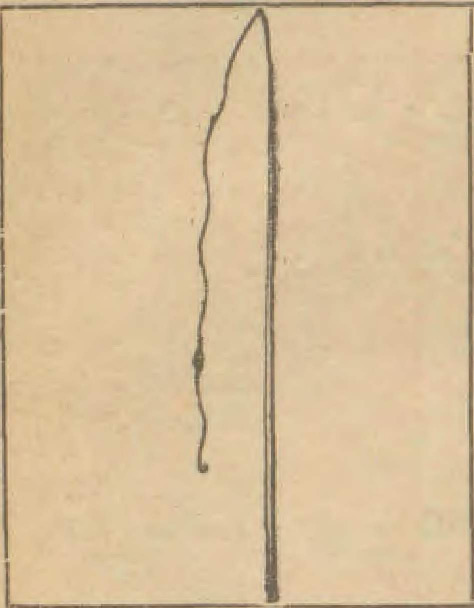

قامس قارماق

قارماق سالدۋ.

مۇز تايعاق. تا بانما مىق قاقتىم.

قار، قتى سايلاب الدىم.

قارماق سالدۇعا باردىم.

مۇزدى ويدىم ويىق باسىنا قامىس

تاستادىم. وعان وتىردىم. قارماق

باسىنا ماي‌شانىشتىم. قارماقتى سۇۋعا

سالاردا ايتاتۇن «ال، بالىق! ال،

بالىق! ال، اۋىزعا سال، بالىق!»

ونى ايتتىم.

قارماقتى قوزعاب-قوزعاب قويىب

وتىرمىن. بالىقتار قارماقتى تارتىب

تارتىب قالادىدا تاستايدى.

قارماقتى ۇزاعىراق تارتقان شاقتا

تارتىب قالدىم. قول باسىندا ي

الابۇعا الدىم. تاعى سالدىم. تاعى الدىم؛ تاعى سالدىم، تاعى الدىم. قاس قارايعانشا ونشاقتى بالىق الدىب قايتتىم.

جال جالاۋ جارلى

بلاج. موُقتاج. جول.
جولاق. جوُت. جوُرت.
جاس. جاسا. جاساسن.
جاي. جايا. جاياۋ. جايداق.

جوُماش.

جوُماش جارلى بالاسى. جاسىنان جالدانىب تاماق اسىرايدى.

جوُماشقا قوجا باي قوي باقتىرادى.

قوجاباي قاتتى ادام. جاز بولسا، جوُماش جالاق-جالاق بولىپ، قويدى جاياۋ باعادى. قىس قوي‌دا باعادى، وت‌دا جاعادى.

جازقورادا قوي جانىندا جاتادى.

قىس جاس بەزاۋ، جاس قوزى

جانىنا جاتادى.

جۇماش جايىن ۆيلايتۇن جانى

اشىر جاقىنى جوق. قوجا بايدان

قۇتىلار ىلاجى جوق.

تابارما ىلاج؟ جۇماش اقىلعا مۇقتاج.

جاياۋ قويشى - جاتقان قوپشى.

(مۇنى كىم ايتقان؟ تاعى نە دەگەن؟ نەگە

ولاي ايتقان؟)

وڭ حاق سول جاق وڭ قول قايسى؟

جالاڭ بان جالاڭ اياق جالاڭاش

قالادا العاش بولعانىم سول. قالا جايىنا شور قاقپىن. شايعاقانىب الىب، قالانى قاراۋعا شىقتىم. قالانىڭ تاۋىعى شوۋلاب، اربالارى سالدىرلاب جاتتى. قاقپالارىندا قىزىل جالاۋ. ازىراق تۇرعان سوڭ-اق ايىرىقشا مىناداي سالدىردى قولاعىم شالدى:

«تات-تىرا-راتتام، تات-تىرا-راتتام، تات-تىرا-راتتام، تات تات تام». ونىڭ ارجاعىندا جىرلاعان بالالار داۋىسى شىعا باستادى. ماناعى سالدىردا، جىرلاعان داۋىسدا

جاقىنداعان سايىن زور ايدى. قالانى
جاڭعىرىقتىردى.

قاراسام جالاڭ اياق، جالاڭ باس،
قول-بوربايى جالاڭاش بالعىن جاس
بالالار. قولدارىندا قىزىل جالاۋ،
الدارىندا قىزىل تۋ. بارابان قاعىپ،
جىر - جىرلاپ بارا جاتىر. ماناعى
ايدىرىقشا سالدىر باراباننىڭ سالدىرى
بولىپ شىقتى.

اڭ - تاڭ بولىپ ازىراق تۇردىم.
سونان سوڭ قايىرعالاپ قالماستان
قالادان شىعارىپ سالىپ قايتتىم

ماقال. بالعىن قويشى بولساڭدار، قول بولارسىڭ.
بالعىن تويشى بولساڭدار، قوۋ بولارسىڭ.
(قوۋ كەدەي ماعاناسىندا).

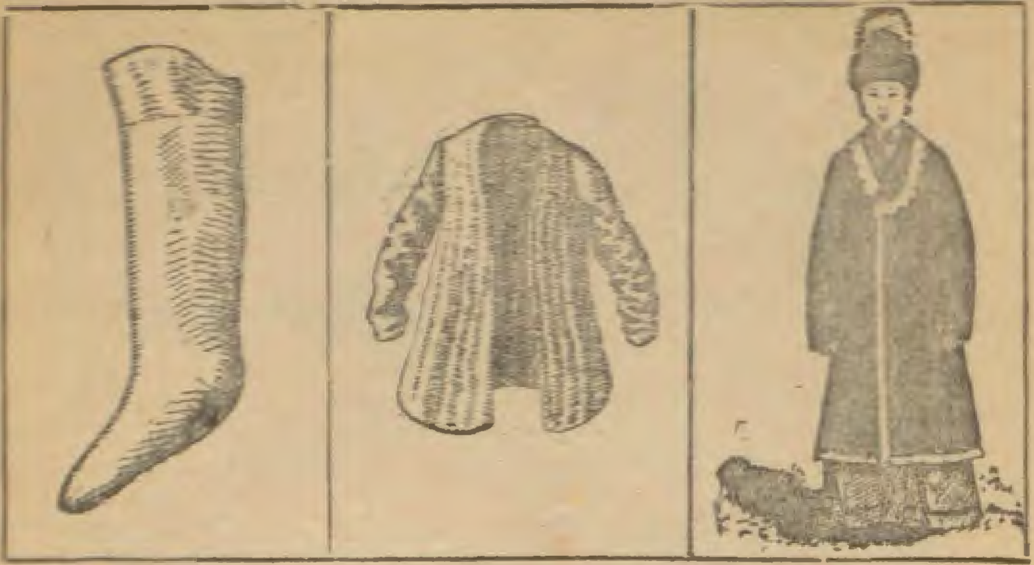

اپا شاپان بايپاق

قالپاق جاپالاق جاپراق

وبا-وپا. شابان-شاپان.
ساباق-ساپاق
سابار-ساپار. سابىر-ساپىر.

اقشا قار.

شولپان ۇيقىسى قانىپ ويانىدى. قويعان ورنىنان باىپاعىن تاۋىپ الدى. قاپتال شاپاندى جامىلدى، تىسقا شىقسا، دالادا جاپالاقتاپ جاۋىپ جاتقان قار.

اۋىل اينالاسى اپپاق. قورا-شىلقىلداعان باتپاق، اعاش باستارىندا اق جاپىراق جابىقان. شولپاننىڭ قوسپاق تايلاعى قوستى ىقتاپ تۇر.

شولپان وعان شوقپىت جاپتىردى.

شايدان سوك شولپان ساباقتا بارنۋعا جيىنا باستادى. اپاسى شولپانعا، قالپاعىن تاستاتىپ، جىلى ۋراماال تارتتى.

شولپان ساباقتان قايتقاندا جولىندا بلعىي قاراتىسقان، اعزباق*) ويناعان بالالار ۋشىرادى.

---

*) اعزباقتى ۋرال جاقى جىلماۋك دەيدى،

لا

مەن

لار

سەن

مەن تۇرمىن. مەن وتىرمىن.

سەن تۇرسىن. سەن وتىرسىن.

ول تۇر. ول وتىر.

مەن تۇردىم. مەن وتىردىم.
سەن تۇردىڭ. سەن وتىردىڭ.
ول تۇردى. ول وتىردى.

تاڭىرتەڭ

مەن ەرتە جاتىپ، ەرتە ويانددىم.
ويانىپ ازىراق جاتقان سوڭ،
تەرەزە اشارىپ، جارىق بولا باستادى.
قوناقتاردا ەرتە ويانعان بولار.
تاڭ اتىسى مەن تۇرىپ بەت
قولدارىن جۋدى. اتتارىن سۋارىپ
ەرتتەپ قويدى. اپام تۇرىپ
ساماۋرىن قويدى.
شايدان سوڭ قوش ايتىسىپ
قوناقتار اتتاندى.

ەلەك تەكە كەسە

ەلەك، شەلەك، كەسە-
ىدىس. ەسەك. تەكە،
سەركە - مال. شەشەك-
اۋرۋ. تەرەك اعاش.

تەكە مەن سەركە.

تابىن تايقار بايدىڭ اۋىلى سىباي
بولدى. ول اۋىلدىڭ قويىندا
تەكەدە، سەركەدە بار ەكەن. مەن
تەكەدەن قورقامىن سەركەدەن

قورقبايمىن؛ ازبانىنان قورقبايمىن،
قوشقاردان قورقامىن.

بەس التى بالا سۋۇعا شومىلا
باردىق. تايقاربايدىڭ قويى سۋۇ
باسىندا جاتىر ەكەن. سەركە جاردى
جاعالاب. سۋۇاتقا كەلە جاتتى.
سۋۇات باسىندا تەكە جاتىر ەكەن.
تەكە تەك تۇراما؟ تۇرا سالا ۇمتىلدى.
سەركەدە قاشباي تۇرىپ الدى.
سارت سۇرت قاعىسىپ قالعان
كەزدە، تەكە ارتىنداعى سۋۇعا
قۇلادى. سەركە سۋۇاتقا قاراي كەتە
باردى.

جاڭىلتپاش. باي تايقارباي، قويىڭدى اق شاعىلعا
جاي تايقار باي! (قوش قايتارا شابشاڭ ايتىڭ).

	ءى ٴىرى	=

ٴىز ٴبىز

ٴبىزدىكى.

ٴبىزدىكى ادام جاعىنان جارلى ەمەس. ٴبىراق جۇمىسكەر ٴبىز از. ٴبىز ٴىرىلى - ۇۋاقتى جەتى جانبىز: باپام، اپام، ەكى اعام، ٴبىر ٴىنىم، ەكى قارىنداسىم بار. ٴبىر اعام اۋرۋلى. جۇمىسقا جارامايدى. ٴبىزدى اسىرايتىن

باپام مەن ٴبىر اعام عانا. قىسى - جازى
ەكەۋىندە دامىل جوق.

قىس كىرە ايدايدى. جاز بولسا
كوكتەم كەزىندە سابان ايدايدى،
تەزەك تيلەيدى؛ ونان كەيىن پىشەن
مەن وراق جۇمىسى كەلەدى. ول
بىتكەنشە قورا - قوبىسى وڭدايتىن
كەز بولىپ قالادى. قىستاۋعا
قونعانشا سونى مەن بولادى.

بۇل جىل بويى ىستەيتىن ٴىرى
جۇمىستارى عانا. ۇساق جۇمىستارى
تولىپ جاتىر.

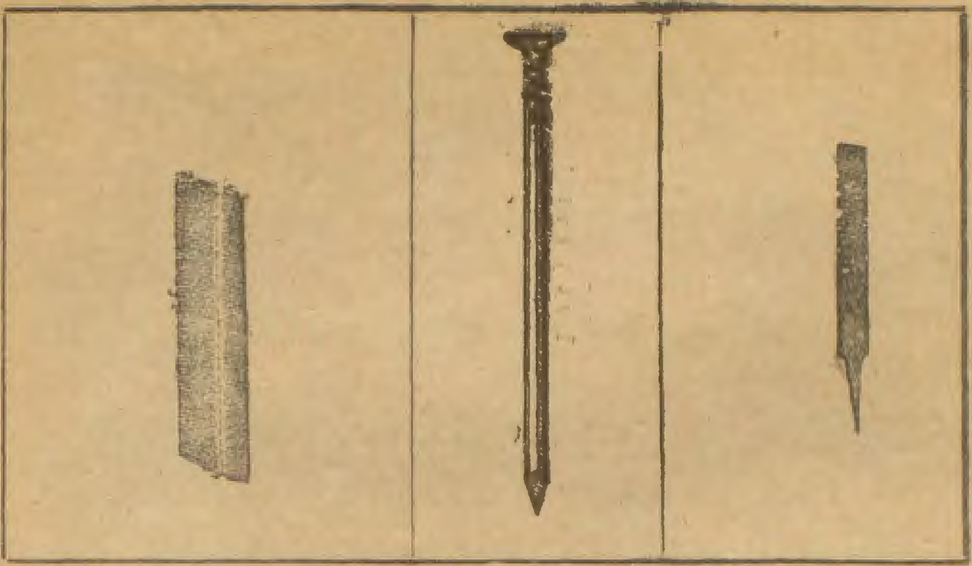

ەگەۋ شەگە تىگىس

تىگىن.

ەتىگىم توزىپ، كيىۋدەن قالدى.
باپام تىگۋگە ەرىش ەتىكشىنى
الدىردى.

قوبدىيىن قولتىعىنا قىسىپ،
شاي ٔ ىشىپ جاتقاندا ەرىش

كەلدى. اپام كەبەجەدەن بىلعارىنى الىب، ەتىكشىنىڭ الدىنا تاستادى.

ەتىكشى بىلعارىدان كەرەگىن كەسىپ-كەسىپ الدى. شىلابىشىنعا سۇۋ قۇيىپ كەسىپ العانىن سوعان سالدى. سۇۋعا مالشىپ-مالشىپ الدىدا كىيىز استىنا تىعىپ قويدى.

اپام تارامىس ەستى.

ەتىكشى ەگەۋىن الىپ ٴبىزىن ەگەدى.

سونان سوڭ تىگۋگە كىرىستى.

تىگىسىن بولعانىنان كەيىن شەگەلەيتىن جەرلەرىن شەگەلەدى.

ەتىگىم كەشكە دايار بولدى.

باپام تىگىنشىگە ەكى سوم بەردى.

ٴۇ

ٴۇت

ٴۇر تۇلكى

ۇتتە تۇلكى ۇرەدى دەيدى.

كۇزەت.

كۇزگە تايانعان كەز. ٴتۇن سالقىن،
اي جارىق. قىز - بوز بالا التى باقان
قۇرىب، قوي كۇزەتىب وىناب
ٴجۇردى. مەن دە باسقا بالالار مەن
بىرگە سوندا وىناب ٴجۇردىم.

ٴبىر مەزگىلدە قوي دىر.....
ەتە قالدى. بيتتەر ٴۇرىپ، ادامدار
ايتاقتاپ، قويعا جۇگىرىپ كەلە جاتىر.
بىزگە قاراي ۇرككەن قوي باسىپ
كەتە جازدادى. ٴۇپ-ۇلكەن ٴبىر
قاسقىر قاسىنداعى ٴبىر قويدى
تارتىپ قالدى دا كەتە باردى.
بيتتەر ٴۇرىپ، ادامدار ايتاقتاپ،
شۋلاۋمەن قالا بەردى.

قويلار ۇيلىعىپ جاتپاي ماڭىراي
بەردى. قويشى بارىپ قاسقىر
تارتقان قارا قويدى الىپ كەلىپ،
ٴۇيدىڭ جانىنا بايلاپ قويدى.

ماقال. قۇتتى قوناق كەلسە، قوي ەگىز تابادى؛ قۇتسىز
قوناق كەلسە، قويعا قاسقىر شابادى.

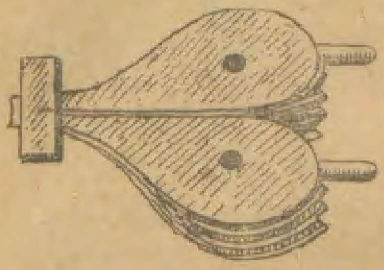

ءُو

ءُور

ءُورم   كورك

ءُوت - ءوت. ءُور - ءور.

جوُگەن جوُمسی.

باپام جوُگەنی توزىب جاڭا جوُگەن
ستە تبەك بو لدی.

باپامنىڭ ييلەگەن قايىسی با ر دی.
سول قايىستی الىب توُينشگە باردىق.

ٴتۇيىنشى قامشى ٴورىپ وتىر
ەكەۋى ٴورمەن ٴبىتىرىپ، توبىشلاپ
جاتقان مەزگىلدە كەلدىك. باپام
قارادى دا سەگىز تاسبادان ٴورىپ
جاتىر ەكەنسىڭ دەدى.

ٴتۇيىنشى قايىستى كورىپ،
ٴبىر جۇگەن شىعارلىق ەكەن،
سۇۋلىق كەرەك دەدى.

سۇۋلىق سوقتىرۋعا ۇستاعا
باردىق. **ٴتوس، كورىك،**
قىسقاش دەگەندەردى سوندا
كوردىم.

ۇستا كومىر كەلتىر، سىرعىپ
بەرەيىن دەدى.

ٵا

ٵابىش

اكەسى اجەسى

سونار.

وقىۋ توقتالىپ، ٵبىش ون بەس كٷن دەم السقا كەلدى. ٵبىر كٷنى مەن ٵبىشتىكىنە بارىپ قوندىم.

ٵبىشتىڭ اكەسى اڭ اۋلايتىن. تازىسى، بٷركىتى بولاتىن. تاڭ سارىنەن تىسقا شىعىپ كەلدى دە:

قاتىن، تۇر! وت جاق! قۇرت جىلت!
بۇ گۇن سوناز ەكەن دەدى. ٴىبىشتىڭ
اجەسى تۇرىپ قۇرت جىلىتتى.
قۇرت ىشكەنشە تاڭ دا ٴابدان
اتىپ قالدى.

مەن دە تۇردىم. تىسقا شىقسام
تۇندە قار جاۋعان ەكەن. جاڭا قار
ۇلپالانىپ اپپاق بولىپ جاتىر ەكەن.
ٴىبىشتىڭ اكەسى بۇركىتىن قولىنا
قوندىرىپ، تازىسىن ەرتىپ اڭعا
شىعىپ بارادى ەكەن.

ۇيگە كەلسەم، ٴىبىش ٴالى ۇيقتاپ
جاتىر ەكەن. اجەسى ارەڭ وياتتى.

ماقال. ٴبيت جۇيرىگىن تۇلكى سۇيمەس. ايىر كەرەك
ال كەرەك؛ ٴالسىز ايىر نە كەرەك. الىم الىمگە كۇلەر. الىم
الدە كىمگە كۇلەر.

ماتال. اكە دە كەن مەن جان قالماس.

Старый Казахский алфавит (Арабский алфавит) до латинизации, до 1929 г.

ا ب پ ت ج د ر ز

س ش ع ق ک گ ڭ ل

م ن و ۇ ۋ ە ى ي

ٴالىپ — ٴبي •

بۇگۇن مۇعالىم ۇلكەن قاعاز اكەلىپ ٴىلىپ قويدى. قاعاز بەتىندە ٴارىپتەر ۇلكەن-ۇلكەن بولىپ جازىلعان. استىنا «ٴالىپ-ٴبي» دەگەن ٴسوز جازىلعان.

مۇعالىم «بىلتكەن ٴارىپ وسى. مۇندا تانىمايتىن ٴارىپتەرىڭ بارما؟» دەدى.

ٴبىز - «جوق!» دەدىك.

- «اشە، ٴارىپتىڭ ٴبارىن ٴبىلىپ بولدىڭدار: ەندى قالاي ٴسوز بولسادا وقىۋعا جارايسىندار» دەدى.

«مىناۋ ٴارىپتەردىڭ باستان-اياق ىرەتى مەن تۇرعانى. بۇل «ٴارىپ ىرەتى» دەپ اتالادى. ٴارىپتەردى تۇگەل ايتۋ كەرەك بولعان كەزدە، وسى ىرەتى مەن ايتاسىندار. ٴارىپتى ىرەتتى ورىنىنان تابۋ كەرەك بولعان كەزدەدە وسى ىرەتى مەن ىزدەيسىندەر» دەدى.

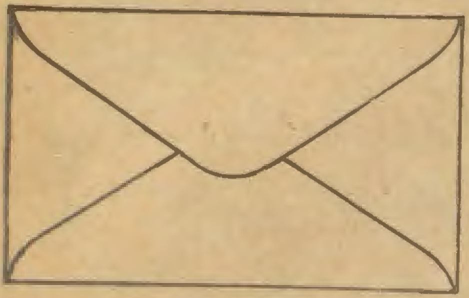

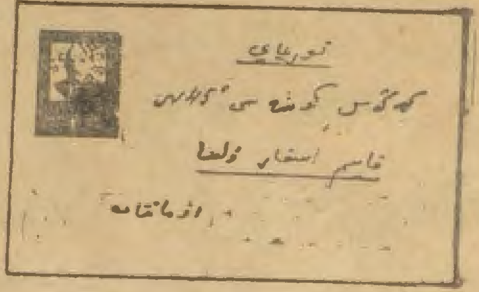

قات

قاتىش اپاما قات جازايىن دەپ تالاي ۋقتانىپ، جازباي قويا تىنىمىن. ۋيتكەنى-بىلمەيتىن ٴارىپكە كەلگەندە توقتاپ قالاتىنىمىن.

مۇعالىم ٴارىپتى تۇگەل بىلدىگەر دەگەن سوڭ، قاتتى قۋانىپ قالدىم.

قولعا قاعاز بەن قالامدى الدىم. قاعاز بەتىنە بىلاگىدى سالدىم:

بۇلاي دەپ جازدىم:

قادىرلى قاتىش اپاتاي!

مەن ٴارىپتىڭ ٴبارىن تانيمىن. قانداي ٴسوز بولسادا وقيمىن. جازۋىم قانداي ەكەنىن وسى قاتتان بايقارسىز.

مۇعالىم كوب وقىب، كوب جازعىدار، كوزدەرىڭ قانىعىب، قولدارىڭ جاتتىعادى دەيدى.

مەن سۇگىرەتتى دە ٴتاۋىر سالامىن. بوياۋىم تاۋسىلىب كەلەدى. بوياۋ الىب بەرسەڭىز ەكەن.

اقىش.

ٴۇتتىڭ 2 – سى.

---

1) __جۇمباق.__ ٴتبي دەسەم، تيىمەيدى؛
تيىمە دەسەم، تيەدى.

2) __جۇمباق.__ ٴۇش باتىر قولدارىنا الدى نايزا.
سۇۇ ٴىشىب بىر شۇقىردان قىلدى قايلا.
نايزامەن قار ۇستىنە سۇۇدى شاشىب،
ادامدار سول سۇۇنان الدى پايدا.

مەكتەبكە تۇسكەن كۇنى.

ٴبىز مەكتەبكە كەلسەك، بالالار كوپ ەكەن. ٴبارى شۋىلداپ جۇگىرىپ ٴجۇر ەكەن.

ٴبىر بالا شىعىپ قوڭىراۋدى سىلدىرلاتىپ ەدى، بالالار جاپىرلاسىپ مەكتەبكە كىردى. مۇعالىم مەنىدە ٴبىر ورىندىققا وتىرعىزدى. بالالاردى جاتىرقاپ مەن ۇندەمەي ٴجۇرمىن، ولاردا مەنى مەن سويلەسپەيدى. مۇعالىم ٴبىرىڭنىڭ اتىڭدى ٴبىرىڭ سۇراپ ٴبىلىپ الىڭدار دەدى. بالالار ٴبىرىنىڭ قاسىنا ٴبىرى بارىپ، اتتارىن سۇراستى. سودان بۇلاي تانىسىپ ٴۇيىر بولىپ كەتتىك.

---

1) ويناڭدار! ويلاڭدار!

ٴبىر قازاق قالاعا بارا جاتىر ەدى، جولدا ٴۇش تانىسى قارسى سوقتى. قانشا ادام قالاعا باردى؟

ماقال. ٴبىر كورگەن — ٴبىلىس؛ ەكى كورگەن — تانىس.
كىسى ٴبىر كورگەنىڭمە بىلان؛ ەكى كورگەنىڭدە قۇلان؛ ٴۇش كورگەنىڭدە ادام.

ٴبىزدىڭ ٴتارتىپ.

مەكتەبكە بويىمىز تەز اق ۇيرەنىپ كەتتى. تىسقا شىقساق الىسىپ - جۇلىسىپ شۋلاپ ھاتقانىمىز. اۋىز ۇيدە ٴبىرىمىزدى ٴبىرىمىز قويىپ جىبەرىپ بيتەرىپ جىبەرىپ جىلاتىپ دا قويامىز.

ساباق كەزىندە تىنىش وتىرمايمىز. شۋلاپ مۇعالىم ٴسوزىن ەستىمەيتىن بولدىق. تۇك نارسە ۇعىۋدان قالدىق.

ساباقتان شىققان سوڭ، جىلىپىس جاساپ جىبەردىك. كەڭەستىك، سويلەستىك، مىناداي قاۋلى شىعاردىق:

بۇدان بىلاي:

1) ٴبارىمىز ٴتاتتى، تاتۋ بولايىق.

2) بىرىمىزگە ٴبىرىمىز كومەكتەسەيىك.

3) قۇر بەتىمىزگە شۋلاي بەرمەيىك.

4) اسىرەسە ساباق ۇستىندە تىنىش وتىرالىق.

---

2) ويناڭدار! ويلاڭدار!

قالادا وقيتىن، شەكەرت مەكتەبىنە كەلە جاتتى. ٴبىر از جۇرگەن سوڭ اربالى التى ادامدى قۋىپ جەتتى. قاراسا، ساباقتاستارى ەكەن. قانشا شەكەرت قالادا باردى؟

لەنىن.

مۇعالىم وقۇۋ بولمەسىنە اكەلىپ ۋلكەن
سۇگىرەت ئىلدى. قاراساق كىتابىمىزداعى لەنىن
سۇگىرەتى بولىپ شىقتى.
مۇعالىم «تانىيسىنىدارما؟ بۇ كىم سۇگىرەتى؟» دەدى.
«تانىيمىز: لەنىن سۇگىرەتى» دەدىك.
لەنىن قانداي ادام بولعان؟ ونى بىلەسىندەرمە؟
دەپ، تاعى سۇرادى.
«بىلەمىز: لەنىن جاقسى ادام بولعان» دەدىك. كايتىپ
جاقسى بولعان دەپ ەدى، وعان جاۋاب قايتارا المادىق.
مۇعالىم ايتتى: «لەنىن ناشارشىل بولعان ادام.
ناشار تاپىن جاقتاپ، ئومرىن سولاردى تەگدىككە
جەتكىزىۋ جولىندا وتكىزگەن ادام.
لەنىن جالشىلاردىڭ، جارلىلاردىڭ دوسى.
قورلىقتا جۇرگەندەردىڭ، زورلىق كورگەندەردىڭ
كوزىن اشۇعا باستاعان كوسەمى» دەدى.
لەنىننىڭ قانداي ادام بولعانىن سوندا عانا انىق بىلدىك.
ناقال بىلەگى تۇلىق ئبىردى جىعار؛ ئبىلىمى تولىق مىڭدى
جىعار. كۇن ورتاق، اي ورتاق، جاقسى ورتاق.

*الىپ-مىپ.

كومەكـتەستىك.

مۇعالىم ساباق سۇراعاندا مۇرات بىلمەدى.

- ساباقتى نە گە بىلمەيسىن؟ وقىمادىڭ با؟

- قولىم تىيمەدى، اعاتاي!

- نە ىستەدىڭ؟

- ٴۇي شارىۋاسىنا اينالىستىم

- سەنەن باسقا ٴۇي شارىۋاسىن ىستەيتىن ادام بولمادى ما؟

- اكەم ۋيدە جوق. جولاۋشى كەتكەن. اپام اۋىرىپ جاتىر.

مۇعالىم اياعانداي بولدى.

- وتىر! عوي، شىراعىم! دەدى.

ەرتەڭىنە مۇعالىم وقىۋعا كەلمەي قالدى.

ساباقتان شىققان سوڭ ٴبىز مۇراتتىكىنە باردىق. مورات وتىن تاسىپ ٴجۇر ەكەن. ٴابدان تەرلەگەن. شارشاعان ەكەن. ٴبىز جابىلىپ وتىنىن تاسىپ بەردىك. مالدارىنىڭ استىن كۇرەپ بەردىك. اتتارىنا، سيىرلارىنا ٴشوپ سالدىق.

---

3) ويناڭدار! ويلاڭدار!

3 شىرپىنى بىلاي قويىڭدار: ||| وسىدان 2 شىرپى قوسىپ 10 بولدىراتىن كىم بار؟

جالپی جیینلىس.

ساباق باستالاردا كەيدە بور جوق بولىب قالادى، كەيدە سۇرتكىش شۇبىرەك جوق بولىب قالادى. تاقتاي بەتى شىيماي - شەمباي بولىب تۇرادى. نەمەسە ورىندىقتار ورنىندا دۇرىس تۇرمايدى.

«بۇل جارامايدى. ٴتارتىب جاساۋ كەرەك» دەدى نۇرماش.

«ٴتارتىب بولۋ ٴۇشىن ٴتارتىبشى سايلاۋ كەرەك» دەدى دامەش.

ٴبارىمىز ٴتارتىبشى سايلاۋعا جينالدىق. ٴابىشتى جيىن اعاسى قىلدىق.

جيىندى اشقانان كەيىن ٴتارتىبشىنىڭ مىندەتى نە بولماق دەپ ٴابىش كوبىكە سالدى.

تۇراش ايتتى: ٴتارتىبشىنىڭ مىندەتى بور مەن شۇبىرەكتى دايارلاپ قويىۋ، تاقتايدى ساباق الدىندا ٴسۇرتىپ قويىۋ بولىسىن دەپ.

مەن ايتتىم: ٴار ساباقتان كەيىن بوي جازىسقا شىققاندا اۋەتار تارىدى اشىپ قوياتىن، ورىندىقتاردىڭ ورنىندا تۇرۋىن قارايتىندا ٴتارتىبشى بولىسىن دەپ.

باكەن - كەلمەگەن بالالاردى مالىمدەيتىندە ٴتار- تىبشى بولىسىن دەپ قوستى.

تارتىبشىگە نۇرماشتى سايلادىق.

تازالىق ٴتارتىبى.

بۇگۇن مەكتەب تازالىعى تۇۋرالى جىينالىس بولدى، كەگەسكەننەن كەيىن تازالىق بولىۋعا كەرەك ىستەرگە قاۋلى جاسادىق.

اۋەلى، تازالىققا كەرەك ىستەر قانداي؟ سولار قۇلاققات تۇرىندە وقىۋ بولمەلەرىنىڭ قابىرعاسىنا قاعىلسىن.

ەكىنشى، وقىۋ بولمەسى باسىنا ٴبىر تازالىقشى سايلانسىن. تازالىقشىنىڭ مىندەتى تازالىققا كەرەك ىستەردىڭ ىستەلىۋىن باقىلاۋ بولسىن.

ٴۇشىنشى، تازالىقشى مەن تارتىپشىلەردىڭ قىزمەت اتقارىۋلارىن باقىلايتىن كامىيتەتشى بولسىن دەدىك.

ەرتەگىنە تازالىق قۇلاققاتىن جاساپ وقىۋ بولمەلەرىنە قاقتىق.

قوُلاق فات.

تازالىق ساقلاش ساقچىسى.

1- ئۆي ئاۋاسىن ئىچىنى جاڭارتىش.
2- شاگىردى سوۇ شوبىرەك بەن ئسۇرتىش.
3- اياقتى سىرتتان ئسۇرتىپ كىرىش.
4- ۋيدە تۆكىرگىشكە توُكىرىش.
5- شاگىردى شوبىرەك بەن بورلى شوبىرەكتى ۋيدە سىلكىبەۋ.
6- كەيىمدى ۋيدە قاقپاۋ.
7- ۋيلەرىنەن جوۋىنىپ تازا كەلۋ.

---

4) ۋيناگدار! ۋيلاگدار!

تولەبتىڭ ئتورت ۋلى بار. ئتورت ۋلىنىڭ ادام باسىنا ئبىر اپە ئبىر قارىنداسى بار.

تولەبتىڭ بارلىق بالاسى نەشەۋ بولعانى؟

سالاقتىڭ كەسىرى.

بۇگۇنگى سايلاۋدا جۇماشتىڭ سايلانعىسى كەلىپ اق ەدى؛ بولمادى. بالالاردىڭ ٴبارى دە ونىڭ سايلانۋىنا قارسى بولدى. قارسى بولاتىنى مىنەزى جامان. بالالاردىڭ ٴبىرى مەن ٴتاۋىر ەمەس. تولعان بويى كەلەمەج، سىقاق. كەلەمەجدەيمىن دەپ، ٴار كىممەن ٴدايىم جانجالداسىپ جۇرگەنى. جانا بالالارعا جالا جاۋىپ، مۇعالىمعا جامانداپ، جارامسا قتاناتىن مىنەزى دە بار.

وعان مىنەزىڭ تۇزەلگەنشە، قىزمەتكە سەنى سايلامايمىز دەدىك.

مەنى دە اتاۋشىلار بولىپ ەدى؛ ٴبىر سىپىرالارى سالاقتىعى بار. قىزمەتكە ۇقىپتى، قۇنتاقتى ادام سايلاۋ كەرەك دەستى.

ٴسۇيتىپ، ٴتارتىپشى نۇرماش، تازالىقشى دامەش بولدى.

---

5) ويناڭدار ويلاڭدار!

تاياعى مىنگەن بالالار جارىسىپ كەلەدى ەكەن.
ٴبىر بالا ەكى بالانىڭ الدىندا كەلە جاتىر.
ٴبىر بالا ەكى بالانىڭ ورتاسىندا كەلە جاتىر.
ٴبىر بالا ەكى بالانىڭ ارتىندا كەلە جاتىر.
نەشە بالا جارىسىپ كەلەدى ەكەن؟ ساناڭدارشى!

«قوجالاق»

مەنىڭ مىرزاش دەگەن ساباقتاسىم سالاق اق. كىرسىز كەلگەنىن كورگەنىم جوق. بىلعى بەتى سالتاق، قولدارى كىر-كىر، تىرناقتارى قاب-قارا بولىپ كەلەدى.

كۇندە ساباققا كەلگەن سايىن مۇعالىم بوي باسىنا قادالا قاراپ قويادى.

ٴبىر كۇنى شىداماي بىلەم، مىرزاشقا ساعان سۇۋ بۇيىرمايما، مىرزاش؟ نەمەسە كەلەردە تۇيەشە كۇلگە اۋناپ كەلەسىن بە؟ ٴداىىم قوجالاق-قوجالاق بولىپ كەلەسىن دەدى. ٴبارىمىز دۇۋ كۇلدىك. مىرزاش جامان ۇيالدى.

بالالار اتىن «قوجالاق» قويىپ كۇلە بەرەتىن بولعان سوڭ. بەتى قولدارىن جۇۋىپ، تىرناقتارىن الىپ، تازا كەلەتىن بولدى.

---

3) جۇمباق جولداس.

مەنىڭ ٴبىر جولداسىم بار. جولداس بولعاندا ٴبىر ٴتۇرلى! قايدا بارسام، قاسىمنان قالمايدى. مەنسىز ەش قايدا بارمايدى. تۇرسام، تۇرادى؛ جۇرسەم، جۇرەدى؛جۇگىرسەم، جۇگىرەدى؛ جاتسام جاتادى؛ جازسام، جازادى. ٴبىراق ۇندەمەيدى.

ەرتەڭگىلىك، كەشكىلىك ۇلكەيىپ، ٴوسىپ كەتەدى. تۇستە تىربيىپ، ەرگە جەبىلى بولادى.

جارىقتا جانىمنان قالمايتىن جولداسىم، قاراڭعى بولسا، قايىپ بولادىدا كەتەدى.

سەندەردە ونداي جولداس بارما؟

دارگەر بىزگە نە ايتتى؟

كەشە مەكتەبكە دارگەر كەلدى. ٴبارىمىزدى شە-
شىندىرىپ قارادى. كەي بىرەۋلەردىڭ شەشىنگەندە
تاندەرىدە، ٴىش كيىمدەرىدە كىر بولىپ شىقتى.
دارگەر باسىن شايقاپ ۇناتپاعان سەكىلدى بولدى.

بۇگۇن دارگەر ٴبىز شىنى اكەلىپ قولىمىزدىڭ
ۇستىنە قويىپ، ٴار قايسىمىزعا قاراتتى. قاراساق
تەرىمىز شۇرىق - شۇرىق تەسىك.

دارگەر ايتتى: تەر وسى شۇرىق - شۇرىق تەسى-
كتەن شىعادى. تەر شىققاندا تەرمەن بىرگە تانىمىزدەن
زيياندى نارسەلەردە شىعادى.

ٴتان كىر بولسا، وسى تەسىكتەردىڭ ٴبارى
بىتەلەدى، تەر شىقپايتىن بولادى. تەر شىقپاعان
سوڭ، تانىمىزدەگى زيياندى نارسەلەر شىقپايدى، ىشتە
قالادى. ٴتاندى اردىرىپ اۋرۋلى قىلادى دەدى. ٴتان
تازالىعى نەگە كەرەك ەكەنىن سوندا بىلدىك.

ماقال. دەن ساۋلىق - زور بايلىق.
ٴىشىڭ اۋىرسا، اۋزىڭ تىي؛
كوزىڭ اۋىرسا، قولىڭ تىي.

وقىۋ بولمەمىز. (كويتەسسىپ جازعانسىز)

مەن 1 ىنشى بولىمدە وقىيمىن. ٴبىزدىڭ وقىۋ بولمەمىز ۋلكەن. ٴۋش تەرەزەسى بار. ۋزىنى 10 مەتىر؛ ەنى سەگىز مەتىر؛ بىيىگى 4 مەتىر.

وقىۋ بولمەمىزدە 10 ۋستەل بار. ۋستەل باسى 3 بالادان وتىرامىز ٴبىر بۋرىشتا بەش بار؛ ٴبىر بۋرىشتا كىتاپ سالعان ىشكاپ تۇرادى. ٴبىر قابىرعاسىندا ٴۋپ - ۋلكەن لەنين سۋرەتى ٴىلۋلى تۇر. ٴبىزدىڭ سالعان سۋرەتتەرىمىز، جاساعان قولاقاتتارىمىزدا ٴۋيدىڭ قابىرعالارىنا قاعۋلى تۇرادى. ات ەسىمدەرىمىزدىڭ ٴتىزىمى دە سوندا تۇرادى.

ساباق 9 ساعاتتان باستالىپ، 2-دە بىتەدى. ساباق بىتكەننەن كەيىن ٴتارتىپشى وقىۋ بولمەسىن جينىستىرىپ كەتەدى.

---

6) ويناڭدار! ويلاڭدار!

ٴۋيدىڭ ٴتورت بۇرىشىندا ٴتورت مىسىق وتىر.
ٴار مىسىقتىڭ الدىندا ٴۋش مىسىقتان وتىر.
نەشە مىسىق وتىر؟

تۇگەندەۋىش.

№№	اتا اتى، ٴوز اتى	سەمبى	جەكسەمبى	دۇيسەمبى	سەيسەمبى	سارسەمبى	بەيسەمبى
1	اسان ۇلى تۇراش	ا. ۇ. ت.	تۇراش	ا. ۇ. ت.	تۇراش	ا. ۇ. ت.	تۇراش
2	بەيسەن ۇلى تۇراش	تۇراش	ب. ۇ. ت.	تۇراش	ب. ۇ. ت.	تۇراش	ب. ۇ. ت.
3	تۇرمان ۇلى مىقان	تۇرمان ۇ.	ت. ۇ. م.	تۇرمان ۇ.	مىقان	ت. ۇ. م.	مىقان
4	جانتاي ۇلى ٴابىش	ج. ۇ. ٴا.	ٴابىش	جانتاي ۇ.	جانتاي ۇ.	ج. ۇ. ٴا.	—
5	دوسان ۇلى تۇرابەك	د. ۇ. ت.	تۇرابەك	د. ۇ. ت.	تۇرابەك	دوسان ۇ.	تۇرابەك
6	ساۋىتباي قىزى دامەت	س. ق. د.	دامەت	س. ق. د.	دامەت	ق. د.	س. ق. د.
7	شوقان ۇلى بەكمىرزا	ش. ۇ. ب.	شوقان ۇ.	ش. ۇ. ب.	بەكمىرزا	بەكمىرزا	بەكمىرزا
8	قالاباي قىزى قارا قاس	ق. ق. ق.	قارا قاس	قالاباي ق.	ق. ق. ق.	قارا قاس	قالاباي ق.
9	ومار ۇلى مىرزاش	و. ۇ. م.	مىرزاش	ومار ۇ.	مىرزاش	و. ۇ. م.	مىرزاش
10	بەكباي قىزى پاكەن	—	—	—	—	—	—

بۇلەمىزدىڭ قابىرعاسىنا قاعىپ قويعان «تۇگەندەۋىش بارما» تۇگەندەۋىشكە اتا-اتىنىمىز-
بەن ٴوز اتىمىز، جاناتا كۇن اتتارى جازىلعان. اتا

ەسىمدە ردىمز ٴالىپ - ءبىي ىرەتى مەن تىزىلگەن. وقىۋعا كەلگەندە ٴاركىم توُگەندەۋ ىشتەگى وز اتىنىڭ توُسىنا اتىن جازادى، نەمەسە اتا اتتارىن جازادى، نە بولماسا تىزىمدەگى اتاۋلارىنىڭ باس ٴارىپتەرىن قويادى.

كەلمەگەنىنىڭ اتىنىڭ توُسىنا ٴتارتىبشى سىزىقشا قويادى. بەكباي قىزى باكەن ناۋقاستانىپ ٴبىر جەتى سابافقا كەلگەن جوق. ونىڭ اتىنىڭ توُسىندا ولعىي سىزىقشا توُر.

جانتاي ۇلى ٴابىش بەيسەمبى كوُنى وقىۋعا كەلگەن جوق. ونىڭ توُسىندا ٴبىر سىزىقشا توُر.

شاگعا قاعان شارامىز،

ٴبىر كوُنى قاتتى جاڭبىر جاۋدى. جەر ٴبىلشىراپ كەتتى. دالاعا شىققانىمىزدىڭ اياعىنا بەس باتپان بالشىق جابىساتىن بولدى. بالالار سۋ بويى مەن ۇيگە كىرە بەردى. كەبكەن سولڭ بالشىق ۇگىلىپ ەدەنگە ٴتوُستى. بالالار الىسىپ - جوُلىسىپ ويناماي جوُرمەيدى. ويناعان كەزدە توپىراق كوتەرىلىپ توزاڭ بولدى. ۇيدىڭ ءىشىن شاڭ قاپتاپ كەتتى.

شاڭ كىرىپ موُرنىمىزدى جىبىرشىتىپ توُشكىرتتى. تاماعىمىزدى جىبىرشىتىپ جوتەلدىرتتى.

بوُعان امال تاپپاساق جاراماىتىن بولدى. قوراداعى ٴشوپ... شالام بولسىن جامان - جوُمان جوكە، كيىز، كەنەپ بولسىن، اكەلىپ ەسىك الدىنا سالدىق. بالالار ۇيگە كىرەردە اياقتارىن سوُرتىپ كىرەتىن قىلدىق. شاڭنان قوُتىلدىق.

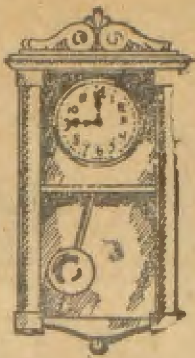

ساعات.

وقىۋ بولمەسىنىڭ قابىرعاسىنا قاعىپ قويعان ۇلكەن ساعات بار. ساعاتتىڭ بەتى دوڭگەلەك، اق نارسەدەن ىستەلگەن. بەتىنە ايناليدىرا 1 دەن باستاپ 12 گە دەيىن سىيپىرلار جازىلعان. 12 سىيپىر 12 ساعاتتى كورسەتەدى. سىيپىرلاردىڭ ارالارى سىزىقشالار مەن بەسكە بولىنگەن. ساعاتتىڭ بەتىن ايناليپ جۇرەتىن ەكى ٴتىلى بار. ونىڭ بىرەۋى قىسقا. ۇزىنى ٴمۇيىستى. قىسقاسى ساعاتتى كورسەتەدى. نەشە ساعات بولعانىن قىسقاسىنا قاراپ بىلەمىز.

كۇن 12 ساعات، ٴتۇن 12 ساعات. كۇن مەن تۇن كۇن تاۋلىگى دەپ ايتىلادى. ونى بۇگۇن مۇعالىم ايتقاندا‌عانا ٴبىلدىم.

كۇن تاۋلىگىنەن باسقا جىل تاۋلىگى بار ەكەن. جىل تاۋلىگى 1 اي بولادى دەيدى.

4) جۇمباق ١) اينالار كۇننىڭ كوزىن ٴبىر ديىرمەن
جاسالعان ولڭ جاعىنان كۇن كورىنگەن.
ىشىندە قىلدان نازىك ٴبىر جىبى بار.
ول ٴجىبىتى، قولى ىسكەر كىم بىر كەن.
٢) جەتى اعايىندى بالا - جاسى بىر دەي اتى الا-

مەكتەبتەگى مەرەكە.

وكتەبىر مەيرامى بولادى دەب بالالار دايارلانىب ٴجۇردى. مەكتەبتىڭ ٴۇلكەن بولمەسىن ويىن جاسايمىز دەب اسەمدەب قويدى. قابىرعالارىنا سۋگىرەتتەر، قۇلاقاتتار قاعىلدى. لەنين سۋگىر-ەتى اسەمدەلىب قارسى الدىمىزداعى قابىرعاعا قويىلدى.

ٴتۇرلى ٴتۇستى قاعازداردان جاسالعان جالاۋ-لاردى جايناتىب ٴىلىب قويدىق.

مەيرام كۇنى كەلدى. مەكتەب ماڭايىنداعى ەلدەردەن كەلگەن كىسىلەر كوب بولدى.

جيىلىس ٴتارتىبتى بولدۋ ٴۇشىن جيىن اعاسى سايلاندى. وكتەبىر وزگەرىسىنىڭ كۇنىن مەيرام ەتۋدىڭ ٴمانىسى سويلەندى.

ونان سوڭ ويىن باستالدى. ويىننان كەيىن ولەڭدەر ايتىلدى. كوب بالالار قوسىلىب 2-3 ىرەت ايتتى. ەكى ىرەت ٴابىش بەن تۇراش قوسىلىب ٴان سالدى. تۇراش دومبىرا مەن ٴان سالدى. ٴبىر نەشە ىرەت شىعىب اقىندار ٴسوزىن بەزەندىرىب ايتۋشىلار بولدى.

ماقال. ٴبارىڭ بىردەي قويشى بولما:
قۇل بولارسىن.
ٴبارىڭ بىردەي تويشى بولما:
قۇۋ بولارسىن.

مەنىڭ مىندەتىم.

مەنى بۇگۇن كامىيتەتشى سايلادى. مەن قانداي قۋانعانىمدى بىلسەڭ!

جىيىلىستا! ءبىزدىڭ مىندەتىمىزدى ۇقتىردى. مىندەتىم قانداي ەكەن دەپ، ۇيگە بارعاندا ويلاسام، مىنالار ەكەن:

1- وقىۋ بولمەسىنە، اس ۇيگە دۇجىرناي قويىپ جۇرۋ.

2- ساباققا كەلمەگەن بالالار دۇرىس كورسەتپە-لىۋىن قاراۋ.

3- ءتارتىپشى مەن تازالىقشى مىندەتىن دۇرىس اتقارىۋىن قاراۋ.

4- ولارعا قىزمەتىن ەسكەرتىپ تۇرىۋ.

5- كەزەگىندە جىيىلىس جاساۋعا مۇرىندىق بولىۋ.

ماقال. جىگىتتىڭ ەرىنگەنى — كورىمىنىڭ كورىنگەنى.

7) ويناگدار! ويلاگدار!

ءبىر ۇيدىڭ 4 اتى بار ەدى.
ەركەكتىڭ جانى 2 اكە، 2 ۇل ەدى.
ەركەكتەرى كىسى باسى ءبىر اتتان مىنگەندە،
ءبىر ات ارتىق بولىپ شىقتى. بۇ قالاي؟

كۇز بەلگىسى.

كۇزگە كوز سالعاننان بايقاعانىمىز:

1) ٴتۇن ۇزارىپ، كۇن قىسقارىۋى.

2) كۇن سالقىنداپ، اسىرەسە كۇن سۋۋىتىپ، ۇيگە وت جاعىلىۋى.

3) اشىق كۇندەر ازايىپ، بۇركەۋ كۇندەر كوبەيىۋى.

4) بۇركەۋ كۇندەر كوبىنەسە ۇشپا بۇلتتى، قاتتى جەلدى، قارا سۋۋىقتى بولىۋى.

5) مال جەلدەۋدى قويىپ، ىقتا قاراي جايىلىۋى.

6) سۋۋ ىشكەنىڭ كەيىن جىلقىنىڭ ويناقتاۋى. جارىسىۋى.

7) اشىق تۇندەردە جەرگە قىراۋ ٴتۇسىپ قالىۋى،

8) اعاش جاپىراقتارى، قۋراقتار سارعايا باستاۋى.

9) قۇرت - قۇمىرسقا جوعالىۋى.

10) جىل قۇستارى قايتىۋى.

كۇز.	كوڭىلسىز ٴتۇز.
قىس.	قىسادى تىپىس.
جاز.	ٴبارى شات، ٴماز.
شىلدە.	جاقىپايدى كىمگە؟

كۇز. (كوبتەسب جازعانمىز).

كۇن كۇزگە اينالدى. ٴتۇن سالقىن تارتا باستادى. مالدار اۋىلدان ۇزاب جايلاتىن بولدى.

اعاش جاپىراقتارىنىڭ كەيى قىزعىل، كەيى سارعىل تارتتى. جىل قۇستارى لەك - لەك بولىب قايتىب جاتىر. قۇرت - قۇمىرسقا كوزگە تۇسبەيتىن بولدى.

ەل كۇزەمدەرىن الىب، قورا - قوبسىلارىن تۇزەب جاتىر. قاتىندار تون تىگىب، قىزدار كۇپى قابىب قىس كيىم دايارلاۋدا. ەگىنشىلەر ارتىلعان استىقتارىن قالاعا ساتىب، قىسقا كەرەك - جاراعىن اكەلىب ٴجۇر. كيىمى جىرتىق بالالار، جاق تۇگى ءۇرپيىب، بەتتەرى كوگەرىب، ەركىن ويناي الماي ٴجۇر.

مسەكەي شىلدە اياعى كۇزگە ىينالدى.
اۋىلدان مالدار ۇزاپ تۇزگە ىينالدى.
بايلانباي جاباعى - تاي قوساقتالىپ،
دالاعا ەنەسى مەن بىرگە ىيدالدى.

قۇر اتتا قۇتىرعانداي ويناقتاسا،
قونىسىپ بۇرىسەدى، حاز جايلاندى.
جايعاسىپ جايلاۋىندا جاتقان ەلدىڭ
قىستاۋعا قايتباعىنا كۇن وي سالدى.

قوي قىرقىپ، كيىز باسىپ، كۇزەم الىپ،
نقشامداپ بۇۋىپ تاڭدى جۇك - سايماندى.
جىعىپ اب ۇلكەن ٴۇيدى كۇركە تىگىپ،
جايلاۋدان ەل قايتۋعا ىڭعايلاندى.

*
* *

سۇر بۇلت، ٴتۇسى سۇۋىق، قابتايدى اسپان.
كۇز بولىپ دىمقىل تۇمان جەردى باسقان.
بىلمەيمىن - تويعانى ما؟ توڭعانى ما؟
جىلقى ويناب، بيە قاشقان، تاي جارىسقان.

جاسىل ٴشوپ، بايشەشەك جوق بۇرىنعىداي،
جاستار كۇلمەس، جۇگىرمەس بالا شۇۋلاي.
قايىرشى شال، كەمپىردەي ٴتۇسى كەتىپ،
جاپىراعىنان ايىرىلعان اعاش، قۋراي.

كەمپىر، شال قۇرجاڭ قاعىپ، بالا بۇرسەڭ.
كوڭىلسىز قارا سۇۋىق، قايدا جۇرسەڭ.
كەمىك سۇيەك، سورپا - سۇۋ تيمەگەن سوڭ،
تىشقان اۋلاپ ۇيدە ٴيت جوق قايدا كورسەڭ.

مەكتەبتى قالاي كۇتەمز.

كۇن سالقىن بولا باستادى. ٴبىر كۇنى قارا سۇۋىق جەل بولدى. مەكتەبتىڭ اشىق-تەسىك جەرلەرىنەن جەل گۇۋلەپ ۇيدىڭ ٴىشى ازىناپ سۇۋىپ كەتتى. قولىمىز قاتىپ قالدى. قالام، قارىنداش ۇستاۋعا بيلىكپەدى. اياعىمىزدا توڭدى. جاۋراپ بۇرسىپ وتىردىق.

مۇعالىم كەلدى. بورمەن كەندىرماي اكەلدى. ٴبىز بوردى تۇيدىك. وعان كەندىرماي قۇيىپ‌قا ييلەدىك. ييلەگەن نان سياقتى قامىر بولدى.

قامىرمەن تەرەزەنىڭ اشىق-تەسىكتەرىنىڭ بارىن سىلاپ بىتەدىك. جەل ازىناۋىن قويدى. 3 - 4 بالا وتىن اكەلىپ وت جاقتى. ٴبارىمىز پەشتىڭ اۋزىنا ۇيمەلەپ جىلىنىپ الدىق.

---

8) ويناڭدار! ويلاڭدار!

مىناۋ قوبدىيشانىڭ ىشىندە 4 قالامباس بار. وسىنى 4 بالاعا ۋلەستىرىپ بەرىڭدەر.

ٴتورت بالا ٴبىر-بىردەن السىن؛ ٴبىراق ٴبىر قالامباس قوبدىيشانىڭ ىشىندە قالسىن.

جەتىم

ٴبىز بەن بىرگە ومار دەيتىن بالا وقىپ ٴجۇردى، تۇلەگەن تايلاق سىياقتى ٴۇستى جالبا-جالبا بولىپ جۇرەتىن.

كيىمىنەن قورىنسا كەرەك، ەش كىم مەن سويلەسپەيدى، جاقىنداسپايدى.

مەن ٴبىر كۇنى قاسىنا كەلىپ، اتىڭ كىم؟ دەپ سۇرادىم.

- اتىم ومار دەدى.

- اكە-شەشەڭ بارما؟ دەپ ەدىم. جوق دەپ، كوزدەرى جىپىلىقتاپ تومەن قارادى.

مەن اياپ كەتتىم دە، باسقا ٴسوز سۇراعانىم جوق. بايعۇستىڭ كىتابى جوق ەكەن، وقۋعا كىتابىمدى بەردىم. قىزىل قارىنداشىمنىڭ جارتىسىن كەسىپ بەردىم. وتە ىرزا بولىپ، سونان بۇلاي ەكەۋىمىز ٴۇيىر بولىپ كەتتىك.

ومارعا تيمەيىك، بولىسىپ جۇرەيىك دەپ جولداستارىمادا ايتىپ قويدىم. ولاردا «جارايدى» دەستى.

كيىمى جىرتىق-جىرتىق ٴبىر جاس بالا.
جول ٴجۇرىپ كەلە جاتتى ەبتەپ قانا.
شۇبىرىپ ماڭدايىنان تەرى اعىپ،
تاس جىرعان اياقتارى جارا-جارا.
جاپ-جالعىز كەشە اناسىن قويدى كورگە.
قورعان بوپ نەشە جىلدان تۇرعان بىرگە.
دورىا الىپ ٴار ەسىككە تەلمىرمەسە،
باسقادان جوق جاردەمى كۇن كورەرگە.

قابىرعا كازيت.

ٴبىزدىڭ مەكتەبتە قابىرعا كازيت بار. مەكتەبتە بولعان، بالالار باسىندا بولعان وقيعالار سوعان جازىلادى. ۇنامدى ىستەردى قوستاعان تۇردە جازادى. ۇنامسىز ىستەردى مىسقىلداب، مازاقتاعان تۇردە جازادى.

2 ىنشى بولىمدە وقيتىن ىسقاق دەگەن جولداسىمىز بار. ىسقاق جاق ىستەب الىب، ويناب ٴار نارسەنى اتىب ٴجۇرىب، بەكشىتىڭ بالاسىنىڭ كوزىن شىعارىب الا جازداعان.

ەرتەڭىنە مەكتەبكە كەلسەك، قابىرعا كازيتتە مىناداي ٴسوز تۇر:

ٴبىزدىڭ ىسقاق
وي، مەرگەن اق!
تورعايعا اتىب،
شىمعايعا تيگىزەدى.
قارعاعا اتىب،
ارباعا تيگىزەدى.
دالاعا اتىب،
بالاعا تيگىزەدى.
بالاعا اتىب،
دالاعا تيگىزەدى.

ٴتۇس كورگەنىم.

ماقاش ايتقانىنان.

تۇندە جاتاردا باپام ايتتى: «كۇن بۇلتتانىپ تۇر ەكەن، جاۋاتىن شىعار».

جۇماش دەگەن كىشكەنتاي ٴىنىم مەن ەكەۋمىز بەشتىڭ جانىندا جاتاتىنبىز. ۇيدە قوناق كوپ بولعان سوڭ، ەكەۋمىز دە وتاۋعا بارىپ جاتتىق. جاتىسى مەن كەشكەي اق ۇيقتاپ قالدىق. سونان تاڭ ەرتەڭ ٴىسراق ويانىدىم. ويانعاندا قىزىق بولىپ ويانىدىم. تۇسىمدە اياعىما جاڭا ەتىك كيىپ مەكتەپكە بارعان ەكەنمىن. ەسىك الدىندا جاراس كۇزەتشى تۇر ەكەن. «اياعىڭ قار؛ ەتىگىڭدى شەش» دەپ، ەتىگىمدى تارتىپ شەشە بەرگەندە، «تيمە!» دەپ، ايقايلاپ ويانىپ كەتتىم. كوزىمدى اشسام، جەڭەشەم اياعىمنان قوزعاپ، «تۇر، ورتانشىم! تاڭ اتتى» دەپ، وياتىپ تۇر ەكەن.

تۇرە كەلىپ تەرەزەگە قاراسام، قار جاۋىپ قالعان ەكەن. ىعىزباق ويناۋعا جاقسى بولدى دەپ، قۋانعانىم اي.

قۇلاق قاتتار.

بۇگۇن بولمەمىزگە كامىيتەتشى اكەلىب، ٴبىر قۇلاق قات قاقتى، تازالىقشى اكەلىب ٴبىر قۇلاق قات قاقتى. ەكەۋىنىڭدە باسىنا، اينالاسىنا اشەكەيلەب، ورنەك سالعان. بىرەۋىنىڭ باسىنا ۇلكەن ٴارىپتەر مەن «پىيانەر زاڭى» دەب، جازعان.

وندا عىسى مىناۋ:

پىيانەر وتىرىك ايتبايدى.
پىيانەر ۇرلىق قىلمايدى
پىيانەر شىلىم تارتبايدى.
پىيانەر ناسىباي اتبايدى.
پىيانەر ىلاستاب سوكبەيدى.
پىيانەر قىيانات ەتبەيدى.

ەكىنشى قولاق قاتتىڭ باسىنا «ساۋلىق زاڭى» دەب، جازىلعان.

وندا عىسى مىناۋ:

ىستەۋ:	ىستەمەۋ:
ٴتۇزۋ وتىرۋ.	بۇكىلىب وتىرماۋ.
ٴۇستىن تازا ۇستاۋ.	كىرلەب جۇرمەۋ.
اس ىشەردە قول جۇۋىۋ.	اۋزىنا قولىن سالماۋ.
قايناتىلعان سۋۋ ىشىۋ.	قايناتىلماعان سۋۋ ىشبەۋ.
تازا اۋادا بولىۋ.	اۋىر اۋادا كوب بولماۋ.

سىزىق شاما

11جاستاعى 10جاستاعى 9 جاستاعى 8 جاستاعى د به ۋ، به

2 ىنشى ٴبولىمنىڭ بولمەسىندە قابىرعاعا قاققان سىزىقتى، بوياۋلى قاعازدار تور. ونىڭ نەمەنە ەكەنىن كوبىكە دەيىن بىلمەي ٴجۇردىم.

ٴبىر كۇنى بۇ نەمەنە دەپ قابىشتان سۇرادىم. قايىش – 2 - ىنشىنىڭ بالالارىنىڭ سانىن، جاسىن كورسەتەتىن قاعاز. مۇنى «سىزىق شاما» دەپ اتايدى دەدى. قالاي كورسەتەتىنىن، قالاي ىستەلەتىنىن دە ايتىپ بەردى.

مەندە سونداي سىزىق شاما ىستەيىنشى دەگەن وي سو جەردە اق كەلە قالدى.

كەلدىم دە ٴوزىمىزدىڭ بولمەدەگى ۇل بالالاردى ٴوز الدىنا، قىز بالالاردى ٴوز الدىنا سانادىم. ٴار قايسىسىنىڭ جاستارىن سۇراب الدىم. ۇل بالالار - 12، قىز بالالار - 9 ەكەن. 8 جاستاعىسى-10، 9 جاستاعىسى - 6، 10 جاستاعىسى - 3، 11 جاستاعىسى - 3 بولىپ شىقتى.

كەرەگە سىزىقتى قاعازدى الدىم. ٴار كوزدىن ٴبىر ادامعا بالاپ سىزدىم. ۇل بالالاردى كوكشىل بوياۋ مەن، قىز بالالاردى قىزعىلت بوياۋ مەن كورسەتتىم.

ۇيات اي!

شاكەن ىلعي الىسىپ-جۇلىسىپ جۇرگەنى. ٴۇستى-باسى تازا دا، ٴبۇتىن دە بولمايدى. كيىمىنىڭ ٴبىر جەرى جىرتىلىپ، ٴبىر جەرى سوگىلىپ تۇرعانى. تىس كيىمىنەن ٴىش كيىمدەرى كورىنىپ جۇرەدى. ونىسىن ۇناتپاعان ادامعا «جارايدى! كىم سىنايدى؟» دەي سالادى.

ٴبىر كۇنى مەكتەپكە كەلسەم، بالالار دۇۋ-دۇۋ كۇلىپ جاتىر. نەمەنە ەكەن دەپ قاستارىنا كەلسەم بىرەۋ شاكەننىڭ سۇگىرەتىن سالىپ قويىپتى.

جانىنا قويدىڭ، ەشكىنىڭ، شوشقانىڭ سۇگىرەتتەرىن سالىبتى. ٴار قايسىسىنىڭ استىنا ايتىب تۇرعان سوزدەرىن جازىب قويىبتى.

شاكەننىڭ ۇستىندە قارا كۇرتە. ونىسى بور-بور بولىب تۇر. جىرتىلعان جەرلەرىنەن كويلەگى، ىستانى كورىنىب تۇر. ەشكى جىرتىلعان جەرىنە قاراب:

«اپىراي، شاكەن! مۇنىڭ ۇيات ەكەن» دەب تۇر.

قوي بور جۇققان جەرىنە قاراب:

«شىراعىم شاكەن، ۇستىڭدى قاقساڭ ەكەن» دەب تۇر. شاكەن ولارعا ادەتىنشە: «جارايدى! كىم سىنايدى؟» دەب تۇر. شوشقا انالارعا قاراب: «ماعان ونىسى قالپى ۇنايدى» دەب تۇر.

كۇن ـ باقبامىز.

دەكابىر ايى كەلدى. كۇن - باقبامىزدى جاڭادان ستەۋ كەرەك بولدى. قاعاز الىب، وتكەن ايدىكىندەي قىلىب كەرەگە كوزدەب سىزدىق. باسىنا ٴىرى قىلىب «دەكابىر كۇن - باقباسى» دەب جازدىق. شەتىنە قىس تۇۋرالى بىلەتىن ولەڭدەرىمىزدى جازدىق.

كۇن بەلگىلەرىن سىزىق استىندا كورسەتىب
قويدىق، اشىق كۇنگە ارناعان بەلگىمىز دوڭگەلەك -
كۇن سۇگىرەتى. قارعا - جۇلدىزشا قويامىز. بۇركەۋ
كۇن بولسا، كەرەگە كوزدىك بەتىن بىرەك سىزىق
بەن بۇركەب قويامىز. الا بۇلتتاۋ كۇن بولسا،
نەمەسە اينىمال كۇن بولسا، كەرەگە كوزدىك جارتىسىن
بىرەك سىزىق بەن جاۋىب قويامىز.

سوندا دە كابىر كۇن - باقباسى مىناداي بولىب
شىقتى.

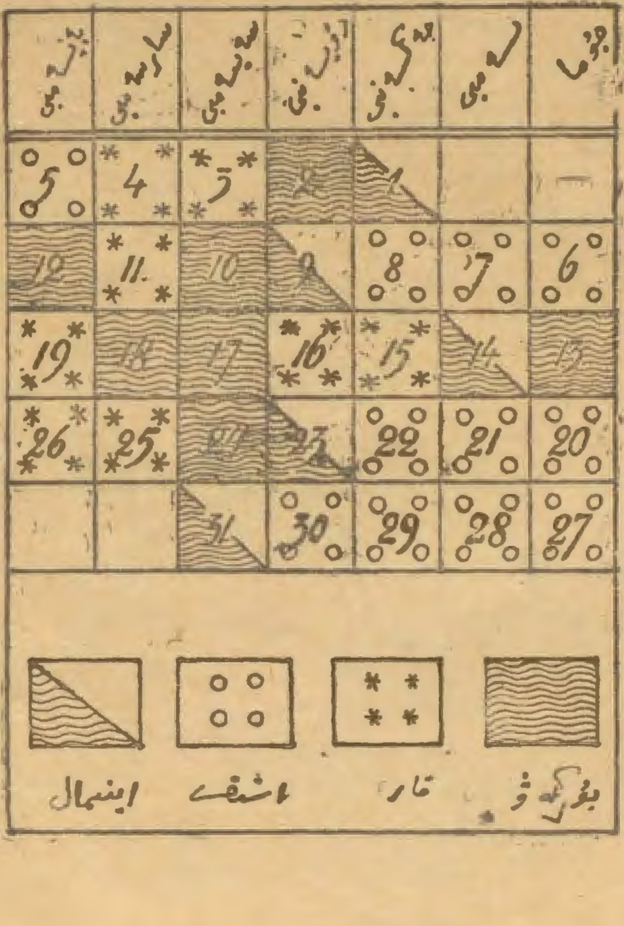

بۇ قاي كەزدە بولادى.

گۇن ۇزارىب،
قار ەرىب،
سۇۋ سايلارعا تولادى.
بۇ قاي كەزدە بولادى؟

*
* *

كۇندەر ىسسىب،
ٴشوب ٴپىسسىب،
ەل پىشەنىن ورادى.
بۇ قاي كەزدە بولادى؟

*
* *

جاۋىب جاڭبىر،
جەر سابىر،
ٴشوب، جاپىراق سولادى.
بۇ قاي كەزدە بولادى؟

*
* *

سۇۋدا مۇز بار.
جەردە قار.
بوران بوراب سوعادى.
بۇل قاي كەزدە بولادى؟

قىس قامى.

حۇماش ايتقانىنان.

ٴتۇن سۇۋىب جىلى كورپە جامىلىب جاتامىز. تاڭەرتەڭ سۇۋىقتان قورىنىب، توسەككتەن تۇرعىڭ كەلمەيدى. اپام دا ەرتەڭگىلىك تۇرعاندا بۇرىسىڭكىرەب تۇرادى. دالادان كەلگەندە سۇۋىقتان شىمىركەنىب كەلەدى. وت جاعىب، الاقانىن وتقا قاقتاب، «قىلشىن سۇيرەتىب قىس كەلەدى. بالالاردىڭ جىلى كيىمى، ەتىگى جوق» دەب، ايتا بەرەدى.

وت الا كەلگەن قاتىندار دا سونى ايتادى.

«ەتىك بولماسا، كۇپى مەن شاپان سىياقتى نارسەلەردىڭ جاراسى جەڭىل عوي. ٴبىر-ەكى ىرەت قىزداردى جىيىب جىبەرسە، ٴبىتىب قالادي عوي» دەب، ٴجۇردى.

ٴبىر كۇنى دامەتىڭ اپاسى مەن ماقاشتىڭ اپاسىن، جانا جانىمىزداعى اۋىلدىڭ ٴبىر قىزىن اكەلىب، اپام قابىۋ قابىتتى. باۋىرساق ٴپىسىردى، ساماۋرىن قويدى. قىزدارعا اپام شاي بەردى.

ٴبىر ازدان سوڭ قىزدار مەنى شاقىرىپ الىپ، ٴباتىش جەڭشەڭە اپارىپ بەر دەپ، ٴبىر ساباق ٴجىپ بەردى. اپارىپ بەرىپ ەدىم، ٴبىر اياق قۋرت - ماي سالىپ بەردى. اكەلىپ قىزدار مەن بىرگە جەدىك.

كەشكە تامان قىزدار كۇيمەنى ٴبىتىرىپ، ۇيلەرىنە قايتتى. اپام بارىنە العىس ايتىپ، «اياق - قولدارىڭا اۋىرمالىق بەرمەسىن» دەدى.

ماقال: باق - باق ەتكەن تەكەنى قىس كەلگەندە كورەرمىز.
باتىرسىنعان جىگىتتى ٴىس كەلگەندە كورەرمىز.

ۇمەنى كورگەنىم.

فۋرماش ايتقانىنان:

قالقاي قارتايعان ادام. ەرجەتكەن بالالارى جوق. پىشەن مەزگىلى كەلدى. جۇرت بەن قاتار قالقاي دا پىشەنىن شابا باستادى. قايراتى كەمىگەن ادام. ٴوزى شاۋىپ وندىرە المادى.

ۇمە سالىپ ٴوندىرىپ الماسام بولمايدى ەكەن دەدى. ٴوز اۋىلىنا، وزگە ماڭايىنداعى اۋىلدارعا بارىپ، ٴبىر كۇنگە قولدارىن سۇرادى.

ەرتەڭىنە قالقاي ارباعا قويىن سالىب ەكى مەس سۇۋسىن الىب، پىشەن باسىنا باردى. ماقاش بەن ەكەۋمىزدە ۇمەنى كورىۋگە باردىق. شاباتىن جەرىن كەلگەن ادامدارعا قالقاي كورسەتىب بەردى.

كوب ادام قاتار تۇزەب شابقاندا شىداتبايدى ەكەن. ٴار قايىسى قاتاردان قالماسقا تىرىسىب جارىسقان سىياقتى بولادى ەكەن. بەسىنگە دەيىن بار ٴشوبىن شاۋىب بەردى.

ٴبىر قويدىڭ ەتىن جەب، ەكى مەس سۇۋسىن ٴىشىب، وراقشىلار اۋىلدارىنا تارادى. قالقاي بارىنە العىس ايتىب، رىزا بولىب، ۇيىنە قايتتى.

---

9) ويناڭدار! ويلاڭدار!

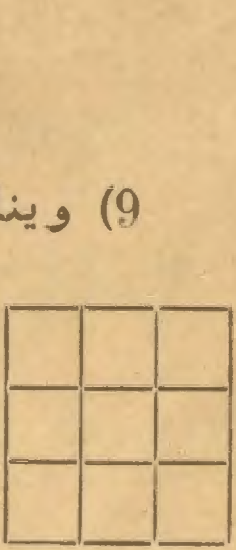

شىرپىدان 9 تور - كوز جاساڭدار. سونان 8 شىرپى الىب تاستاب، باسقاسىن قوزعاماي قويىب، 2 كوزگانا قالدىرىۋ كەرەك.

قاي شىرپىلاردى الىب تاستاۋ؟

كۇزەم.

كورگەنىمنەن.

بايىكى كۇزەم الادى دەسىپ ٴجۇردى.

ٴبىر كۇنى تاڭەرتەڭ تۇرساق، بايدىڭ ٴۇيىنىڭ الدىندا قويلار كوگەندەۋلى تۇر. ۇلكەندەر بەلدەرىنە شەكپەن، جامان - جۇمان كيىم بايلانىپ العان. بىرەۋلەرى قىرىقتىق قايراپ، بىرەۋلەرى قوي جىعىپ، بىرەۋلەرى قوي قىرقىپ جاتىر. بالالاردىڭ ەرسەكتەرى كۇزگەنىنەن قوي اكەلىپ بەرىپ ٴجۇر، كىشكەنتايلارى ٴجۇن جيناپ ٴجۇر. مەن دە كەلىپ ٴجۇن جيناستىم. قاپ تولعان سوڭ، قولداسىپ كوتەرىپ ۇيگە اپارىپ توگەمىز.

ايەلدەر ساباۋلارىن الىپ، ۇيگە كىرىپ جاتىر. ٴبىرەكەۋى ٴۇي ورتاسىنا تۇۋلاق توسەپ جاتىر. كەشىكپەي اق ٴدۇسىر-ٴدۇسىر ساباعان ساباۋ داۋسى شىعا باستادى. ايەلدەر جاڭ-جۇڭ سويلەسىپ، كۇلىسىپ وتىرىپ، «ٴبىريت سوق-سوق!» دەپ ٴجۇندى كوپىرتىپ - كوپىرتىپ سابايدى. قىرىقتىقشىلار ٴار ۇيگە ٴجۇن بەرىپ جىبەرىپ قۇرت - ماي الىپ ٴجۇردى. كەلگەن قۇرت - مايدى جەپ تويىپ الدىق.

شانا ىستەگەنىم.

ۇيدەن شىعا كەلسەم، تۇراشتىڭ كەشكەنتاي ٴىنىسى «ماقاتاي اۋ، شانامدى قارا! اعاتايىم ىستەپ بەردى» دەيدى.

قاسىنا كەلىپ قاراسام، جىڭىشكە رەك تالدان ىستەگەن ويىنشىق شانا ەكەن. مەن دە سونداي شانا ىستەيىنشى دەگەن وي تۇسە قالدى. قالاي ىستەلگەنىن انىقتاپ قاراپ الدىم.

ۇيگە كەلىپ شانا ىستەۋگە ىلايىق تال قارادىم. ىزدەپ ٴجۇرىپ، بۇتاعى جوق ٴتۇزۋ ٴبىر سىيدا تال تاۋىپ الدىم. شاناعا تابان بولعانداي ەتىپ ەكەۋىن تەڭگەرىپ ٴبىر بولەك قويدىم. ۇستىرىك بولعانداي جانا اعاش تاۋىپ الدىم. ولاردى تەڭگەرىپ كەسىپ ٴبىر بولەك قويدىم.

تاباندىق اعاشتى دا، ۇستىرىكتىك اعاشتى دا كورگەنىمشە ۇقساتىپ جوندىم. تاباندارىنىڭ باسىن ٸيدىم. شاباق ورناتاتۇن جەرلەرىن تەستىم. شاباقتارىن جونىپ ورناتتىم. جىڭىشكە شىبىقتان قاراما مەن بۇكپەلەرىن ىستەدىم. بۇكپەلەرىن شاباقتارىنان وتكىزىپ الىپ بايلادىم. تاباندارىنىڭ باسىنا قاراما سالىپ، ونى دا بايلادىم. سونان سوڭ ەكى [illegible]ەلەك تاعىپ ەدىم، كادىمگىدەي شانا بولىپ شىقتى.

قازاق ٴالىپ - بيينه شىعارىلعان ٴارىپتەر:

1) ه. بۇل ٴارىپتىڭ دىبىسى قازاق تىلىندەدە بار. شارشاعان كەزدە ۋه! دەب كورسىنەمىز.

جاقتىرماعاندا تۇۋه! دەيمىز.

وكىنگەندە اه! دەيمىز! اۋىرعاندا ٴاه! ٴاه! دەب ىڭقىلدايمىز.

وسى سوزدەردەن ۋهلەۋ، ۋهلەمەك دەگەن سياقتى، - اهلاماق دەگەن سياقتى بارشا تۇر- پاتتارى مەن سوزدەر تۇۋادى.

بۇل ٴارىپتى قازاق ٴالىپ - بيينەن شىعارعاندا مۇنى مەن جازىلاتىن سوزدەر از دەب شىعارىلىب ەدى. از بولعان مەن تىلدە بار دىبىس بولعان سوڭ. جوقتىعى سەزىلەتىن كورىنەدى.

2) ح. بۇل «ق» عا جاقىن دىبىستىڭ ٴارىپى قالىڭ (ٴال - اۋقاتىڭ) قالاي؟ = حالىڭ قالاي؟

قۇرمەتتى = حۇرمەتتى، قاجى = حاجى.

3) خ. بۇل قازاق سوزىندە «ح» سىقىلدى ەستىلەتۇن دىبىس، ارابشادا «ح» دان قاتتى، تاماقتى قىرىب ايتىلادى.

4) ف. «پ» عا جاقىن دىبىستىڭ قارپى.

تەلەپون = تەلەفون. ساپا = سافا. قارپ = حارف.
وپات = وفات. اپات = افات.

5) چ. بۇل «ش» عا جاقىن دىبىستىڭ قارپى.

6) ث. = «تىس» قا جاقىن.

7) ذ. = «ز» عا جاقىن.

8) ض. = بۇدا «ز» عا جاقىن.

9) ظ. = بۇدا «ز» عا جاقىن.

10) ص. = بۇل «س» سىقىلدى ەستىلەتۇن دىبىس.

11) ط. = «ت» عا جاقىن.

12) غ. = بۇل قازاق سوزىندە «ع» سىقىلدى ەستىلەتۇن دىبىس، ارابشادا «ع» دان قاتتى، تاماقتى قىرىب ايتىلادى.

13) آ. = بۇل ىلعي ٴسوز باسىندا عانا جازىلىب «ا» دىبىسى ورنىنا جۇرەتۇن ەدى، ەندى باسىنداعى

«ـ» قالدى «ا» بۇرىن ٴسوز باسىندا داۋىستى
قارىپتىڭ الدىندا تۇرسا، وقىلمايتۇن ەدى، ونى
سۇيەۋ تاياق دەيتۇن ەدىك (اەكەۋ = ەكەۋ)، ەندى
قاي ورىندا تۇرسادا ٴبىر عانا دىبىستى كو سەتەدى.
(الا، ايقىن، سارا، تاراق).

کىتاب ىشىندەگى.

«ويناڭدار! ويلاڭدار!» دەگەن قوُۆلىق ەسەب بەن جوُمباقتاردىڭ شەشۋى.

ويناڭدار! ويلاڭدار!

1) ٴبىر ادام.
2) 7 شەكىرت.
3) □ |.
4) بارلىعى 6.
5) 3 بالا.
6) 4 مىسىق.
7) ٴۇش ەركەك: اكەشى، ٴوزى، بالاسى.
8) 4 قالامباس (تورتىنشىگە قوبدىشاسى مەن بەرىلەدى).
9) ەكى تور-گوز مىنا داي □

С. Х.

جوُمباقتار.

1) ەرىن.
2) قارا ساۋىت.
3) كولەڭكە.
4) ١) ساعات.
٢) جەتى (جوُما، اپتا).

ГОС. БИБ... КССР им. А. С. Пушкина

39. ميرزيكە · رەئز ۋلى ئالمىنى .	تيين 30-1	بەت 127
40. ئەنقىلاۋىيە ئالېكسېي ئا. تىر پالاس .	· 30-1	· 234
41. ئانا يەرگە بەرۇچىسىر ئوشىل	· 65	· 124
42. "يەن سوزنامۇ ئورمىن" گرىمىق" سالە ئەگىسى ئىبلاھلار ماسېلا		
43. بىزنىڭ تۇرمۇشنى مەكتۇپ	· 90	· 101
44. سەيىنەت II چەمبۇ (ئالمىنگىرمە كەيمەتكە) رىسالە كە ھىي مەتەب ئا. ملالەتىي ۋلى	· 50	· 68
45. سەنىقەك I · ئا. باياكى ۋلى شاكىر .	· 20	· 69
46. ئىنيەلەت جۇر I "يولىر . كامال موسىۋالىسەت ۋلى	· 30-1	· 127
47. ئالوۋرالى ئەكتەمەلىر · يۈزگەر ئۇدارلىق م. سىبەل ۋلى	· 35	· 38
48. ـ II توۋرالى · ئا. مىرزا طرق سىھول ۋلى	· 30	· 88
49. ئىمر توۋرالى · ئۇمەز ۋلى مۇكتېر .	· 40	· 56
50. مۇسەبىكىلىر توۋرلى · كامال موسىۋالىسەت ۋلى	· 45	· 101
51. كىيولوگىيە ئا. كەبىكى · ب. ھالىسيان ۋلى	· 85	· 228
52. ياغاتلار توۋرالى · ا. ئاجىلى ۋلى .	· 50	· 120
53. مەكسىر توۋرالى · دوسىۋالىسەت ۋلى كامال .	· 75	· 120
54. بەرىنىڭ جىرانلىسى توۋرالى ئۇمەز ۋلى .	· 40	· 98
55. يەڭا كۈرگىيە II يىلسنوۋ . يۇسنوۋ ۋلى مامىيان .	· 70	· 188
56. ۋكىۋ توۋرالى ئىنگەلسىر ۋشىل . تەلبىلىق شوتان ۋلى	· 50	· 204
57. يىلىشى يولى "ئىنگەلسىر" ۋشىل "ئالىي" مىي توزگىلى مامىيان .	· 35	· 63
58. سىلالانلىشى ئىنگەلسىر "ۋشىل "ئالىي" مىيالە مىتىماچۇرسىي ئالى .	· 45	· 114
59. بوقۇ توۋرالى (ئاستالىش مەكتىيە I چىل ۋەقلانلىرى) بوكىتىرى ۋلى مەن سوتىكلى ماسىيا		
60. ۋكىۋ توۋرالى · II سىل	بېسىلماقتا	
61. قرلو بەرى ساياسىي توۋرىكى كالالى شەرىن ۋلى .	· 85-1	· 224
62. سايلىنىش قانۇ دىركىسىكى		
63. كومپىھىي پارتىيەسىنىڭ تارىخى سوكىي يالىسەانى يوروب ماياسىنى ۋلى قۇلوب چاپ		
64. پارتىيەنىڭ بولشىلىق يىلىقى ، يەى ئاپىشىن بىيىب . گازلوب "ۋشىل I سىر .	·	بەت 108
65. سايلاش سىياسىتى ۋكىۋ توۋرالى	· 25-1	· 208
66. ساياسات سىياسىتى ۋكىۋ توۋرالى بالسوت .	· 52-1	· 2?9
67. كومپىنىيە چار . ماركىس . ئىنگىلس ٢	· 65	· 112
68. مەرىمۇ ۋكىۋ توۋرالى ئۇستىسىي گىتى پارلامىت . ماھىيار	· 25	· 96
69. ساياسىي سىياسىيى مەكتەپلىرىنىڭ پىراغراممىسى . سىرالى ۋلى	· 25	· 98
70. رەسمىيە توگكەرىش تارىخى . يوكرىۋىسكى . اىلاتت ۋلى .	· 90-1	· 218
71. 1806 . چىل ئىنگىلىسىي ب. لە لەنىن . مكىتىل	—	· 48
72. ماركىسىزمنىڭ ئۈچ ئاقلىكى "يولىس ئا. ئالىنىق	· 18	· 18
73. ماركىس يە لەنىن كورسى	· 45	· 76

ۋەسى كىتابلار مەملىكەت باسمىسىنىڭ جۇڭگولىكتى «بىلىم»
كىتابخانىسىدا ساتىلادى .
ۋەتانىڭ قۇيۇلى (ئىسكىلات) قىزىل ۋەرقا قالامىغا .